

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

47. szám.

XVIII. évfolyam.

A NEMZETI SZINHÁZ
MELLETT

Pannónia-Szálloda

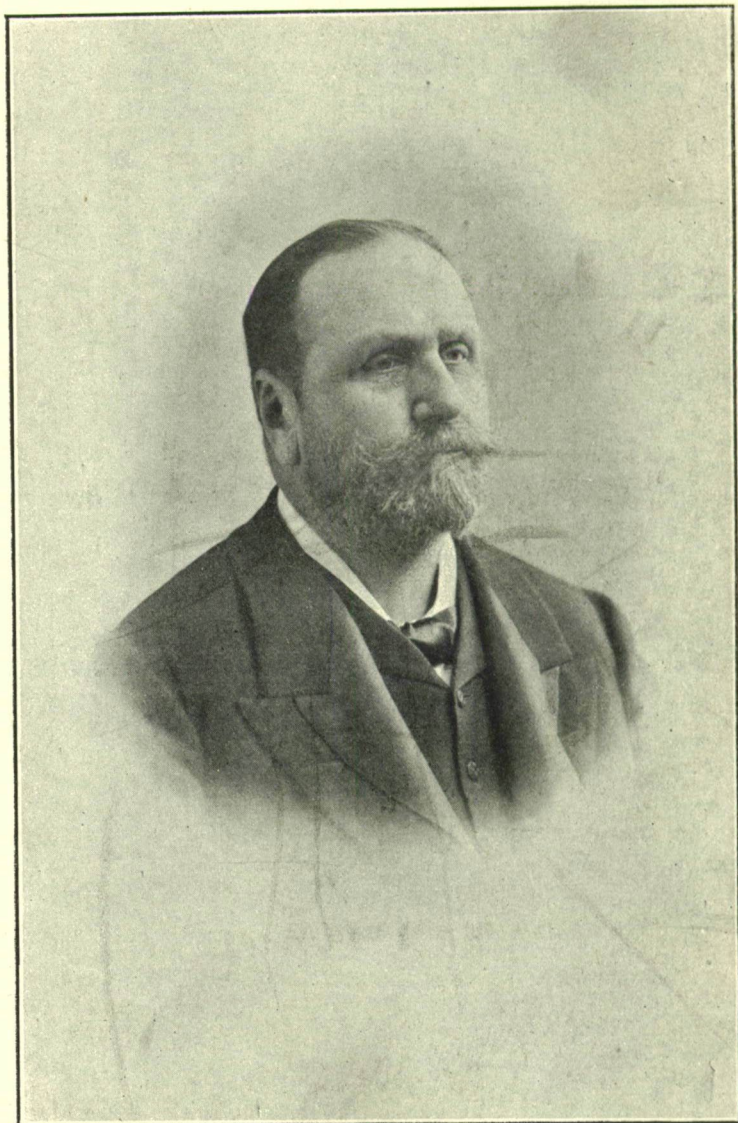
BUDAPEST,
Kerepesi-ut 7. szám.

KISS ÉS RÉVÉSZ

PHOTOCHEMIGRAPHIAI

MŰINTÉZET

BUDAPEST

SZALAY PÉTER

KITÜNŐ **"SZÁZSZORSZÉP" SZÉNÁSY "ARANYVIRÁG"** IGEN JÓ
BÉLA
 CSONT **LEVÉLPAPIR** **LEVÉLPAPIR** **LEVÉLPAPIR**
 BÉLELT BORITÉKKAL. • ÁRUHÁZA •
 1 DOBOZ ÁRA 2 KORONA. BUDAPEST IV. FERENCZIEK-TERE 9. 1 DOBOZ ÁRA 1 KORONA.

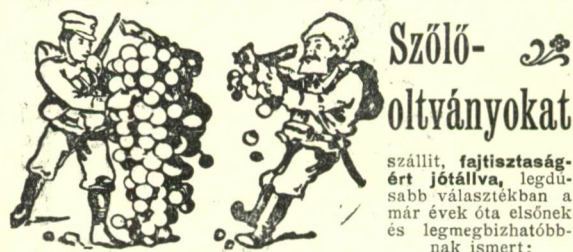
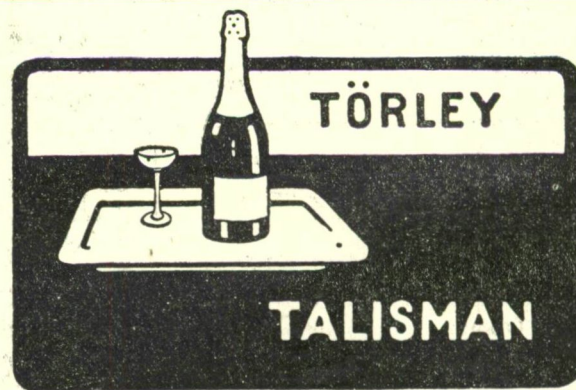
Finom uri fehérnemű

és divatcikkek

Kollós

Budapest, V., Dorottya-utca 10.

A cégnek nincs fióküzlete.

Szőlő-
oltványokat

szállít, fajtisztaság-
ért jótállva, legdú-
sabb választékban a
már évek óta elsőnek
és legmegbízhatóbb-
nak ismert:

Küküllőmenti első szőlőoltvány telep

tulajdonos: CASPARI FRIGYES, Medgyes, 11. (N.-Küküllő-m.)

Tessék képes árjegyzéket kérni!

Az árjegyzékben találhatók az ország minden részéből érkezett
elismerő levelek, ennél fogva minden szőlőbirtokos megrende-
lésének megtétele előtt az ismerős személyiségektől úgy szó-
mint írásbelileg bizonyosságot szerezhet magának a fenti szőlő-
telep feltétlen megbízhatóságáról.

Reggelizés előtt fél pohár

SCHMIDTHAUER-féle

Igmándi keserűvíz

az elrontott gyom-
rot 2-3 óra alatt tel-
jesen rendbe hozza.

MAGYAR MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... » 10.—
 Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, november hó 24. —

Krónika.

A tótok.

— nov. 22.

A tót-kérdésben eljutottunk a kontradiktórius eljáráshoz. Björnson vádol és Magyarország védekezik. Folytak a kihallgatások, szembesítések. Beleszól az ügyész, jelentkezik a szolgabíró, alispán. Adatokat liferálnak, hogy Európa előtt igaz értékére redukálják mindazt, amit a norvég költő állít. Ez a kontradiktórius eljárás kissé hosszadalmas már. A bizonyításnak rövidebb útja lenne, ha egy felvidéki tótot küldenénk Björnsonnak. Egy tótot, aki befaggyuzza ingét s hónapszámra nem hámozza ki magát ebből a ruhadarabból. S ha Björnson hiány nélkül átvette már a küldeményt, megkérdezzük: akarja-e, hogy ezt a fajt demokratikus szellemben kezeljük, toleranciával dédelgessük. Björnson kultürember s ezért nem kételkedünk benne, hogy a faggyuzott ingtől elfintoritaná az orrát s azt felelné, hogy az európai kultúrának semmi szüksége az ilyen erők konzerválására. S ha megkérnők, talán bizonyítványt is adna róla, hogy türelmesebbek vagyunk minden európai nációnál. Mert Björnson nemcsak kultürember, hanem kiváló fiziológus is, aki az egyén karakteréből következtetni tudna az egész faj értékére. E következtetések során pedig el kell jutnia ahhoz a megismeréshez, hogy amely fajban megvan a lehetőség az ilyen faggyus ingek viselésére is, az a faj a társadalomra nézve nem jelent többet, mint akár-melyik csuszó-mászó féreg. Nem az animozitás, de a jellemten szavai ezek. S a karakterológia ma már a tudományosság tekintélyével dicsekedhetik. Ebben a tudományosságban nagy szerepe van annak, hogy az egyén fejlődésében mekkora helye jut a lehetőségeknek. Kulturképes fajból nem sarjadzik ki olyan teremtes, aki a faggyuzott ing nivójára sülyedne. Az egyén alsóbbrendűsége tehát mindig értékmérője a fajnak vagy a nemnek. Ezen az alapon határozták meg a biológusok a férfi felsőbbrendűségét is. A férfiban nem találjuk meg a lehetőségeknek azt a skáláját, mely a nő sülyedésének a lajtorjája. Ennek a lajtorjának legalsó fokára nem juthat el a férfi, mint ahogyan a fekete, szurtos inget sohasem öltheti magára egy civilizált faj sarjadéka.

De hát a biológiát és karakterológiát mi magunk sem tartjuk csálhatatlannak. A tudománynak ebben

az osztályában mindig van egy adag hipotézis s mi kerülni akarjuk a vádat, hogy a tudománynak csak abba az ágába kapaszkodtunk, amely a mi javunkra billenti az igazság mérlegét. Állítsuk hát e hipotétikus tudomány helyére az objektív történelmet. A magyarság magasabbrendűsége már ezer esztendővel ezelőtt bebizonyosodott. Akkor, amikor a tótok vizet és sőt tálaltak fel Árpád fejedelemnek. Persze, abban az időben a nyers erő dominált s a barbár magyarokkal bajos lett volna ökökre kiállani. De ne feledjük, hogy abban a korban az volt a nyers erő, ami a huszadik században a tudomány. A fejlett ökök csakugy erénye volt a népvándorlások korának, mint ahogyan a szellemi erőkből táplálkozó tudomány ma erénye a civilizált népeknek. Vagy talán a tótok csak nyers erő dolgában állottak a honfoglalók mögött s a fejlettebb szellem kénytelen volt meghátrálni a barbár tömeg előtt? Ennek nyomának kellett volna maradni. A kulturhistóriában nem látjuk azt az elliptikus vonalat, melyből megállapíthatnók, hogy a tót szellemnek valamikor zenitje is volt, amely után be kellett következni a dekadenciának. Hol vannak írói, művészei, tudósai? Mit produkáltak? Hol az a szellemi termék, mely a tót nép multját igazolná? Hol a kultúrájuk, mely tiszteletet és kiméletet parancsolna azoknak, akik elnyomásukra törnek? Goethéről mondják; hogy kortársaival sok baja volt amiatt, mert szó nélkül nézte Napoleon garázdálkodását Európában s nem hivta fel az európai népeket a francia hódítás megakadályozására. A vádakra Goethe azt felelte, hogy hogyan szálljon harczba egy olyan néppel, melynek kultúrájából annyit merített ő és nemzete. Nem a francziákat kimélte. A kultúrájukat tisztelte és féltette, s ez a kultúra adott immunitást a francziáknak arra, hogy Goethe nem idézte őket a civilizáció ítélőszéke elé. Ezt az immunitást nem tudták a tótok megszerezni. De a fajok harczában a gyöngébbek csak a maguk kultúrájára appellálhatnak s nem a mások humanizmusára vagy demokratikus nemzetiségi politikájára.

Nem vagyunk sovinszták. A sovinizmus részegség s mi nem akarjuk mámoros fővel bíráltni az állapotokat. A fajok harczában a humanizmusnak és demokratikus szellemnek még akkor se juthat hely, ha az erősebbik fél az álszentekedő civilizáció nemzetközi nyomásának engedni akarna. A fajok harcza: a haladás és fejlődés megnyilatkozásának egyik formája. S valameddig az egyik fajban él a haladás és fejlődés ereje, mindaddig érvényesülni kell ennek az erőnek, még

az erősebb fél akarata ellenére is. Mert az erős nem tud gyöngé lenni. Hiába próbálják megvesztegetni a filantrópiára és humanizmusra való hivatkozással. Humanizmus, filantrópia, demokratikus szellemű nemzeti-ségi politika: mind, mind csak hangja egy kegyelmi kérvénynek, melyben a gyöngébbik fél a halálos ítélet helyett életfogytig tartó fegyházat kér az erősebbiktől. Ahol pedig a kegyelem megadódik, ott nem az erő lett irgalmas, hanem a gyöngeség leplezni akarván a maga szégyenét, az irgalmasság álarcában jelenik meg s kegyelmet oszt annak, akin a halálos ítéletet végrehajtani már amúgy sem lenne ereje.

Akármilyen szentimentális hangon írják e kegyelmi kérvényeket, kedvezően nem intézhetők el se a fajok, se az osztályok harcában. Mert az erőnek nemcsak joga, de kötelessége az uralkodás. Az emberiség kultur-problémája függ attól, hogy az erő uralkodjék és kormányozzon s a kultúra szolgálatában abszorbeáljon vagy eltiporjon olyan erőket, melyek vegetatív életükkel csak megnehezítik az egészséges fejlődést. A nemzetiségi kérdés csak ebből a nézőpontból bírálható el igazságosan. S ezért is vét az igazság és a kultúra ellen, aki a nemzetiségi kérdésből politikai kérdést csinál. A nemzetiségi kérdés nálunk nem politikai, de kultur-kérdés. A kulturának pedig semmi oka feljajdulni azon, hogy a tótok lobogója, a faggyuzott ing busan és fáradtan lobog a Kárpátok ormán.

Lynkeusz.

A szomszédék lánya...

A szomszédék lánya, kicsi kis babája,
Bebotorkál néha a mi kis szobánkba,
A mi borus, rendes, örömtelen, csendes
Szomoru szobánkba.

Maszatos a képe, piszkos a köténye,
Kaczagó öröm ül fekete szemébe,
Két ragyogó gyémánt, csillogó bogárka,
Két okos szemébe.

Piszkos a köténye, selypes a beszéde,
S fölkuuszik mindég az asszonyom ölébe.
És mi titkon, félve, lopva nézünk egymás
Szomoru szemébe.

A szomszédék lánya, kaczagó babája
Ráhempereg néha a mi nyoszolyánkra,
A mi sivár, rendes, terméketlen, tiszta
Habos nyoszolyánkra.

Valami gonosz kéz a szivünkbe lopta,
Valami gonosz kéz az ágyunkba dobta.
Gyilkos méz a csókja, guny az ölelése,
Mérgező örmöntés ezüst nevetése,
Maszatos kis képe.

Szebenyei József.

Glosszák.

— nov. 22.

POZSGAY MIKLÓS Európa nevében le akarja törtetni a horvátokat a magyar parlamentben. Rendben van: a Balkán-szapot magunk is érezzük orrunk teljességével a horvát urakon. De sejti-e Pozsgay Miklós, hogy Zágráb közelebb van Párishoz és Szentpétervárhoz, mint Budapest? Hát azt sejti-e, hogy Szerajevóban Jókai Mórt úgy ismerik, mint a Dumas-kat s mint Puskind vagy Leonid Andrejevet? Szerajevóból képes levelezőlapokat kaptam Kiss József és egészen harcos, fiatalabb magyar írók arcképeivel. Nem gondolná-e Pozsgay, avagy valaki, aki tud gondolkodni, hogy itt más baj van? Banális, ostobán hangzó, mint minden igazság: a magyar kulturát kell vitathatatlanul elsővé tenni a keleti Európában. Amíg ez be nem teljesül, addig Pozsgay Miklósnak kell megvédenie bennünket, jaj!

*

Az SZÉP LESZ, amikor Fallières, Franciaország elnöke ismerkedni fog, mint vendég, Európa fejedelmeivel. Nagyszerű, beszédes teremtménye a radikális köztársaságnak ez a Fallières. Ha máról holnapra egy elképzelhetetlen államcsíny császárságot csinálna Franciaországból, Fallières nem változnék. Maradna az, aki: Fallières, okos és ravasz polgár, valaki, akire a császár is rászorulna. A demokráciának iszonyu és beismert szégyene az, hogy ilyenek a legszebb fiai, mint Fallières. Feudális országban, mint a mienk, ahol valaminek történnie kell s nem történhetik rosszabb, mint ami van, sok bátorság kell ezt leírni. De leirtuk, hogy a kételkedőknek, a világ legértékesebb embe-reinek, kik Magyarországon sokan vannak, egy bánatos hangu sipot adjunk a szájukba. Fallières csak annyival különb egy született főjedelemtől, hogy nem szeret naponként tiszta inget venni. De ez az egyetlen, elve is olyan, mint Jericho falai valának. Fallières még arra is képes, amikor alázatosan fejedelmeket látogat meg, hogy minden reggel tiszta inget vegyen.

*

Lujza, a Kóburgi Fülöp elvált, kalandos felesége, nekem (újságíró vagyok) személyes ismerősöm. Én se vagyok rá büszke, valószínűleg ő se, egyébként Párisban találkoztunk. Most olvasom, hogy az édesanyja hagyatékát szeretné megmenteni az árveréstől. Az alsó- és felsőruhákat, nem nagy értékű ékszereket, alapjában elhasznált és avas holmikat. És telesírja Európa és Amerika összes lapjait, hogy nincs pénze. Ez a nő, ez a Lujza beteg, bomlón, kiabálóan öregedő asszony. Eddig folyton azzal hódította meg a világ részvétét, hogy polgári erkölcsét mutatta föl. Polgári erkölcsét, ami vagy van vagy nincs, de szeretjük, ha egy királyleány is tiszteli. Nos, a polgári erkölcs megengedi ennek a szegény, beteg asszonynak, hogy az édes anyja garderobe-jára spekuláljon. Mert nyilvánvaló az újságcikkekéből, hogy Lujza e megható fogással pénzt akar fölajtani. Beteg, szegény asszony, akiről élesen szólani nem emberséges dolog. De mégis fáj valakit, aki a fájdalomra

és részvétre úgy rászorult, mint ő, ilyen szerepben látni. Milyen okos intézmény előkelő elzülloétek számára a szanatórium, ilyenkor látható, ime.

*

MEGHALT egy Adéle Collin nevű némbér, aki abból élt, hogy Musset-t ismerte. Hallottam ezt a nőt mesélni és soha jobban nem éreztem, mint akkor, hogy a legfifkusabb hazudozás se — tökéletes. A hazug beszédben egy ellen-zene van, csak fül kell hozzá. A legszebb és legfiatalabb női hangok se tudják a hazugságot elsikkasztani. És Adéle Collin nagyon öreg is volt és nagyon későn jutott eszébe, hogy ő Musset-hez milyen közel állott. A könyvek állás-talan, faczér újságírókkal Musset-ről íratott, csacsi hamis-ságok. Adéle Collin kis pesztra volt a Musset-családban. Legfeljebb annyira emlékeztetett Musset-ből nemde, amennyire képes volt. A cselédszobában hallhatta, hogy az Alfréd ur megint részegen jött haza tegnap. De végül ő maga is elhitte már, hogy ő Musset-nek bizalmas őrangyala volt. S most is előttem van a vén, zavaros nő, aki még sirni is tudott olyan dolgokon, amikből egy szó se volt igaz, de amikből ő váratlanul, érdemetlenül híres, gondtalan, kényelmes öregkort élt. A nagy emberek nagysága ilyenkor szédítő, ilyen hatásokban. Musset szoborhoz tudta juttatni George Sandot, akihez volt egy kis köze s vajás kenyérhez Adéle Collint, akihez pláne semmi köze se volt.

Barla.

Mariska szégyent hoz a családra.

— Egy kisfiu elbeszélése nyomán. —

Írta: HERCZEG FERENCZ.

A nyáron színészek jöttek hozzánk és az arénában játszottak. Engem is elvittek kedves szüleim az első előadásra és nekem igen tetszett a János vitéz, amelyben egy boszorkány repül végig a színpadon. Kár, hogy mindig énekelnek és beszélnek a darabban. Mikor bejött Kukoricza János egy cifra karikással a kezében, édesmama meglökte apa könyökét és azt mondta:

— Jézus Mária, te, én azt hiszem, ez a kis Milkovics Mariska Komáromból!

Édesapa megnézte a színlapot és ott az volt, hogy Balatoni Zizinek hívják Mariskát. Ez azonban csak álneve, — mondta apa — mert Mariska nagyapja alispán volt és ő azt bizonyára szégyenli.

Másnap mise után elmentünk édesmamával a pékhez, kinél a színésznő lakott és ott kisült, hogy Mariska valóban Mariska.

— Jaj, te szegény nyomorult, — kiáltotta édesmama — hát ennyire jutottál?

— Mit tegyek, édes néni, — mentegette magát Mariska — mikor nekem tehetségem van?

Ezen aztán sirva fakadtak mind a ketten, mert a nők szeretnek sirni és édesmama megbocsátott Mariskának, hogy színésznő lett. Mariska pedig megfogadta, hogy nem fog ránk szégyent hozni. Mert Mariska néni nekünk rokonunk.

Mi aztán többször is elmentünk a színházba és én elhatároztam, hogy nem leszek haramiavezér, ha

nagy leszek, hanem színész. Nem is tanultam többet a mennyiségtani pótvizsgára, hanem megpróbáltam a kukoriczagóré a boszorkányrepülést, ami azonban nem sikerült, mivel Visky Pista az utamban állott a fejével és én betörtem a sarkammal. De nem szívesen tettem, bár megérdemelte. Mért nem vigyázott jobban.

Mariska néni sűrűn eljár hozzánk. Varrni és dunsztost hámozni is segített édesmamának, hogy el ne hanyagolja a háztartást — mondta édesmama — és velem mennyiségtani feladatokat is csinált. Ha vendégeink voltak, akkor énekelt és tánczolt a szalónban és még a főtisztelendő ur is tapsolt neki a kezével és azt mondta, hogy: brávo! Mariska néni azt is megígérte édesmamának, hogy nem fog vendéglőben enni és hogy nem fog nadrágban szerepelni, hogy szégyent ne hozzon a családra. És Mariska néni megígérte és sirt is hozzá, mert jól esett neki a meleg szeretet — mondta — és mert ő a színpadon is uri leány akar maradni.

En igen megszerettem Mariskát. Szép és bátor nő volt és ha meglátogattam, kihozta a cifra karikását az udvarra és úgy csördített vele, mint egy igazi bojtár. Egy pár szép darutollat is ajándékozott nekem a kalapomra. Volt neki egy kedves kis kutyája, Bobinak hívták, az nem tudott semmit, de én megtanítottam két lábon járni és bukfenczet vetni. Mariska néni ezért nagyon megdicsért és azt mondta, hogy én vagyok az egyetlen férfi, aki valamit ér, a többi mind haszontalan léhűtő — mondta. — En akkor elhatároztam, hogy még sem veszem feleségül Visky Jolánt, ha nagy leszek, hanem inkább Mariska néni. Ezt meg is mondtam neki és ő nevetett és megcsókolt és megígérte, hogy biztosan megvár, csak tanuljak szorgalmasan, mert egy bukott férfihöz ő nem mehet.

Eleintén édesapa is sokat járt Mariska nénihez, olyankor, mikor a kaszinóba szokott menni és mindig bonbont meg virágot vitt neki. A bonbonokat titokban nekem és a Manczi hugomnak adta a néni. Mikor én édesmamának elmondtam, hogy apa Mariskához szokott járni, édesmama erős migrént kapott és két napig nem akart ebédelni. Apa haragosan járt fel-alá az ebédlőben és így szólt:

— Csak nem hagyhatom rokon támogatás nélkül a szegény nyomorultat?

Édesmama pedig azt mondta:

— Ismerlek már, te jó madár!

Apa ekkor vasvillaszemmel nézett rám és előkérte a mennyiségtani füzetemet és mivel egy hibát talált, le akarta ütni a derekamat. Apa és édesmama harmadnapra szerencsésen kibékültek megint és Mariska néni most már csak elvéte jött a házukba.

Elemér bácsi azonban továbbra is eljárógatott Mariskához. Elemér bácsi az édesmama fivére. Azonkívül tartalékos huszárhadnagy és monoklit visel. Tavaly megbukott a képviselőválasztáson, mert az ellenpárt árulást követett el ellene. Ő egész délután mindig ott ült Mariskánál és ha valamelyik színész jött látogatóba, akkor gorombaságokat mondogatott neki. Otthon azt mondta, hogy ő mint rokon köteles vigyázni, hogy Mariska néni szégyent ne hozzon a családra.

Egyszer reggel, mikor édesmama a templomban volt, Elemér bácsi nálunk ült és apával cigarettázott. En éppen matriczképeket csináltam az ablakban.

— No, mennyire vagy már a kis kényessel? — kérdezte apa.

Elemér bácsi mosolygott, megpödörte a bajuszát és így szólt:

— Lovagias ember nem beszél az ilyenekről!

— Jó, jó, csak henczegj, — szólt apa — azért fogadok, hogy nem mégy vele semmire!

— Fogadjunk egy szép cigarettatárczába — mondta a bácsi.

— Gilt! De hogyan fogsz meggyőzni, hogy vesztettem? — kérdezte apa.

— Azt csak bizd rám!

Kezet fogtak és Elemér bácsi azt mondta:

— Gib auf den Buben acht!

— Az nem ért semmit — szólt apa.

Pedig én tudtam, hogy Mariskáról beszélnek...

Egy pár nap múlva a kedves szüleim Becskerekre utaztak. Stánczi néni ugyanis azt telegrafálta nekik, hogy siessenek a halálos ágyához és ők siettek. Stánczi néni ezt minden esztendőben megcselekedte, de még egyszer sem halt meg. Mikor kocsiba szálltak Manczika hugommal, édesmama azt mondta, hogy mehetek a nagymamához aludni és megcsókolt, apa pedig azt mondta, hogy letöri a derekam, ha valamit csinállok és szintén megcsókolt.

Estig a konyhában voltam, két méntelepese katonával, aztán elmentem a nagymamához. Igen szeretek a nagymamánál aludni, mert ott a földön vetnek nekem ágyat és minden meg van engedve. Utközben azonban bementem a Mariska néni lakásába, hogy meglátogassam a szegény Bobit, amely mindig egyedül volt, ha a néni színházat játszott. Bobi úgy megőrült nekem, hogy majd megbolondult és én megtanítottam két lábon visszafelé járni. Sokáig játszottam a kutyával, aztán lefeküdtünk a diványra és először Bobi aludt el, aztán én is elaludtam. Mikor fölébredtem, Mariska néni már otthon volt és egy gyertyát tartott a kezében és azt mondta:

— Hát te itt vagy? Tudod-e, hogy mindjárt tizenegy az óra?

El akartam menni a nagymamához, de ő nem engedett, azt mondta, hogy álmos fővel nem mászkálhatok az éjben és hogy nagymama már régen lefeküdt, így hát nála kellett maradnom.

Mariska néni egy ujságlappal szépen megterítette az asztalt, szalámit és parizert adott nekem és Bobinak, sőt egy almát is kaptam és egy félpohár bort is megittunk. Vacsora után azt mondta, hogy imádkozzam, azután levetkőztetett és rám adott egy hálóinget a magából és lefektetett az ágyába a lábához keresztbe. És Bobi is ott feküdt. Szépen elaludtunk mind a hárman, de az ablakot nyitva hagytuk, mert meleg volt.

Almomból egyszerre fölébredtem, mert Mariska néni megrugott a lábával és Bobi is fölébredt és ugatni kezdett. A nyitott ablakban egy férfi térdelpet. Azt hittem, hogy rabló és Mariska néni is azt hitte és elkezdett kiabálni, hogy: Ki az? Segítség!

Nem volt rabló, hanem Elemér bácsi volt. Azt mondta: Édes Mariska, ne lármázzon, mert meghallják! És azt mondta: Ne legyen olyan kegyetlen, mert szavamra mondom, főbe lövöm magamat és a vérem a maga lelkiismeretét fogja terhelni!

— Takarodjék, — kiáltotta Mariska néni — mert fellármázom a pékeket és azok holtra verik magát!

— Nem mehetek, — motyogta Elemér bácsi — mert emberek járnak az utcán és meglátnak!

Mariska néni azonban még jobban elkezdett visítani és Elemér bácsi kiugrott az ablakon. A néni fölkel, betette az ablakot és megnézte az ajtót is, aztán megint lefeküdt.

— Ébren vagy? — kérdezte halkan tőlem.

De én nem feleltem. Ő is elhallgatott. De aztán hallottam, amint csendesen sirdogál a sötétségben. Nagyon megfájdult a szívem és odamásztam hozzá és Bobi is odamászott. Azt mondtam neki:

— Ne sirj, Mariska néni!

Ő azonban tovább sirt és így szólt:

— Milyen komisz nép a férfiak és ha megnősz, belőled is komisz ember lesz!

— Bizony nem lesz, — mondtam — és ha nagy leszek, letörom! az Elemér bácsi derekát!

Erre elnevette magát, megcsókolt és én elaludtam.

Mikor reggel fölébredtem, ő már talpon volt és egy nagy ládába csomagolta a holmiját. Reggelit adott és én azt kérdeztem tőle, hogy itt járt-e megint Elemér bácsi?

— Miféle Elemér bácsi? — kérdezte. — Talán valami bolondot álmodtál?

Azzal tovább pakkolt és azt mondta, hogy elmegy a társulattól, de hogy erről senkinek sem szabad szólnom.

Aztán hazaküldött, de előbb ide ajándékozta nekem a cifra szép karikását.

— Neked adom, — mondta — legyen valami hasznod belőle, ha már színésznővel aludtál.

Én nagyon megörültem a karikásnak és hazavittem. Otthon nem volt semmi baj, mert a cselédek azt hitték, hogy a nagymamánál aludtam, nagymama meg azt hitte, hogy otthon aludtam.

Mikor édesmamáék megjöttek Becskerekéről, Mariska néni már régen elutazott. A Nani szakácsné azt a hirt hozta a mézárszékből, hogy valaki látta Elemér bácsit kimászni a Mariska ablakából. Azt mondta, hogy az egész város tudja már. Édesmama rögtön migrént kapott és jajgatott, hogy Mariska néni gyalázatot hozott a családra. Apa is igen dühös volt és azt mondta, hogy Mariska néni alamuszi és hogy ő, mint családfő, szigorú levelet fog írni Komáromba, mert mi úgy fogadtuk, mintha a tulajdon leányunk volna. Édesmama még aznap délután föltette az új kalapját és bejárta az egész várost és az utcán is megmondta mindenkinek, hogy Mariska néni nem rokonunk, csak igen távoli.

Én azt hittem, hogy apa le fogja törni Elemér bácsi derekát, de csak gyengén hátbaütötte és azt mondta neki:

— Te szerencsés kópé, te!

És édesmama azt mondta:

— Bolond volna, ha nem tenné, hiszen fiatal ember!

Ezt mind németül mondták, hogy mi gyerekek meg ne értsük.

Elemér bácsi kapott apától egy szép cigarettatárczát. Ahányszor rágyújt, mindig mosolyog és azt mondja: Haj, haj!

Nekem édesmama jó ideig nem akarta megengedni, hogy a cifra karikással játszom. Azt mondta, hogy Mariska néni egy perszóna. Nem is merem soha otthon elmondani, hogy Mariskánál aludtam. Csak Viskynek mondtam meg.

Elemér bácsival azonban muszáj valamit csinálnom. Talán egy gömböstüt fogok a székébe tenni.

A boldogság izlésünkben és nem a dolgokban rejlik; az boldogít, amit szeretünk és nem az, amit mások szeretnek.

*

Mentől jobban szeretjük kedvesünket, annál közelebb állunk meggyűlöléséhez.

*

Kevesebb üldözésnek vagyunk kitéve hibáink, mint jó tulajdonaink miatt.

Érzélgős párbeszéd.

— Verlaine. —

A parkban vén, dérlepte fák alatt,
Két ember rójja lassan az utat.

Ajkuk petyhüdt, szemükben nincsen élet,
S fojtott szavuk az éjszakába széled.

A parkban vén, dérlepte fák alatt,
Két árny idézi fel a multakat.

— Ó mondd, emlékszel még a régi lángra?
— Hogy emlékezzem rá, miért kívánja?

— A szived lázba ejti még nevem?
S bús álmaidban engem látsz-e? — Nem.

— Hová lett a gyönyör, melytől imetten
Az ajkunk csókba forradt? — Elfeledtem.

— Ó hogy reméltünk s hogy kékllett az ég!
— Remény? Rút fellegek halotta rég!

A szél befúta az avart nyomukba',
S csupán a néma éj figyelt szavukra.

Goór Pál.

Szalay Péter.

(Az új telefon-központ alkalmából.)

Szalay Péter arczképét ritkán látja magyar lapokban a közönség. A külföldi képes ujságokban rendszeren rábukkunk évenként egyszer-kétszer, hol angol, hol francia, hol olasz lapokban; mindig ott, ahol a posta és távirda dolgában nemzetközi kongresszusok vannak. Mert ilyenkor a delegátusok arczképeit hivatalból adják ki, és ez elől nem térhet ki Szalay Péter sem. Ez is olasz kép, amit mi közlünk.

Ezek a kongresszusokon rendszeren nagy, vezető szerepet visz, sokkal előkelőbb polcot töltve be, mint aminő Magyarország képviselőjét megilletné a nagyobb nemzetek sorában. Ha jól emlékezünk, harmadéve folytak Berlin mellett a kísérletek a Marconi-féle dróttalan táviró-állomáson. Akik ott jártak akkortájt, azt beszélik, hogy a németek nem egyszer szorultak segítségre a kísérletek előmunkálatai közben, és ilyenkor rendszeren a magyarokhoz fordultak.

Ezekben a kísérletekben a magyar résztvevők szakavatottságukkal általános feltűnést és tiszteletet keltettek — még a pedáns németekben s ami még több, az angolok közt is. A tanácskozások végén maga a császár is megköszönte közreműködésüket. Egy külföldi urtól hallottam, aki a császári fogadásnál maga is ott volt, hogy Szalay Pétert a szokásos öt percz helyett majd egy félóra mulva adta vissza a kihallgatási szoba ajtaja. A nagyobb nemzetek delegátusai már kérdőn nézegettek egymásra. Szalay Péternek, mikor kilépett, mosolygott a szeme, a homloka; atilláján vidáman csörögtek-csilingeltek az érdemrendek.

— Nini, puritán Szalay Péter, hogy felolvadt az udvari kegytől. Nem csoda különben, a Fekete Sas-rendet viszi haza a tarsolyában.

— Karapancsáról beszélt olyan sokat a császár, — mondotta Szalay a kérdezősködőknek — ahol két évvel ezelőtt vadászaton volt Frigyes főherczegnél. Este sürgönyözni akart a császári családnak és nagyon meg volt lepette, mikor tíz percz multán a válaszszal lépett be hozzá a szárnysegéd. — Szalay Péter arcza csak úgy szikrázott a jókedvtől, amíg beszélt. — Igen, mert a császár előszobájában állítottuk fel a sürgönykészüléket, s külön vonalat vezettünk oda a mocsarakon keresztül.

Egy pár hónap mulva aztán nyilvánvaló lett a Szalay Péter jókedvének az oka. Az érdemrend mellett ő már akkor egy szerződést hozott haza a tarsolyában arról, hogy Kelet-Európából a sürgönyök ezután mind Budapesten keresztül mennek Németországba. A rendjét eltette a ládája, — azt beszélik, hogy egy egész kazettája van tele a világ minden részéből való rendjelekkel, van közte japáni, kínai, mert őt mindenfelé ismerik, amerre csak levelek járnak, s ahol csak meghajlott hátú leányok a Morse-gépeken kopognak. A rendjét hát eltette a ládája, — be jó, hogy a moly még nem eheti, mert ő bizony nem szellőzteti őket — a szerződést pedig betehették volna az államkincstárba, mert az sok-sok millió koronát csalogat ide Pestre évenként. Ezt pedig annak köszönjük, hogy a magyar távirának olyan hire van a külföldön, amilyen van. A Berlinben kimutatott szakértelem és az ügyesen megcsinált vezeték a karapancsai mocsarak fölött, ezeknek köszönhetjük ezeket a milliócskákat. Ez egyszer a sárba dobott pénz megtérült, és meghozta — nem is a kamatjait, hanem a tőkét.

Szalay Péter nagy nemzeti vagyont gyűjtött össze a magyar állam számára ilyen szerződésekben, amióta ő a posta és távirda vezérigazgatója. Ebben a tekintetben Magyarország igazán az, aminek sok más tekintetben is lennie kellene; itt kihasználtuk azt, hogy itt van Európa közepe, s hogy rajtunk vezet át az út Kelet és Nyugat között. S a magyar posta és távirda olyan intézmény, amelynek a jóságáról híresek vagyunk Európaszerte.

Szalay Péternek sok minisztere volt, de azok mind hagyták őt dolgozni a maga szakállára. Ez az ág jó kézben volt. Hagyhatták is bizvást, mert Szalay Péter — immár igen keyesedmagával — ahhoz a régimódi hivatalnokgárdához tartozik, amelyiknek a szemében a hivatalos dolog előbb való a maga érdekénél, a maga dolgánál; amelyik a hivatalában találta a szórakozását, életcélját, gyönyörűségét. Szalay Péter valósággal személye szerint felelősnek érzi magát minden elkallódott levelezőlapért, minden hibás telefonkapcsolásért. Vendéglőkben, trafikokban oda-oda sandít, ha valaki a telefonhoz lép: vajjon hamar összekötik-e? Ismeri is a maga legénységét jóformán az utolsó emberig egyenként; azok is őt, de azoknak könnyű, hiszen az ő képe ott van minden postahivatalban; onnan nézi a falról, hogy dolgoznak. A hivatalnokai azt tartják, hogy valósággal látja is. És bizonyos is, hogy látja. És hiába szigorú, mégis szeretik. Tűzbe mennének érte. Mert ő is a tűzbe menne érettek. Amit egyetlen mondattal be lehet bizonyítani: ebben a sztrájkos világban az ő hivatalában

nem volt sztrájk, még csak nem is készülődtek rá. Mikor pedig a vasutas-sztrájk megakasztotta a postát is: Szalay Péter egy pompás ötlettel segített magán. Eh, annyit haladtunk már gyorsaság dolgában, ha másképp nem lehet, forduljunk vissza egy kicsit. És furmányos szekereken vitték a postát idebb-odább, mint ötven esztendővel ezelőtt. Denique a magyar posta akkor se fagyott be, akkor is jó volt.

Az ötletesség! Nagy és ritka dolog az a hivatalban. Szalay bőviben van. És még bővebben van körülte más valamiből, ami még nagyobb és ritkább: áldott jószívű ember, a hivatalában is, meg azon kívül is. Akin segíthet, örömet segít. És a jóindulat jobban keni a hivatali gépezet csikorgó kerekeit ezer rendeletnél. Ha a dolog nem megy, hát csináljanak más rendeletet, — mondják azok, akiknek a nyakába zudulnak a rendeletek: Baj, baj, — mondják nagy dolog idején a Szalay katonái — de hát meg kell lenni, mert különben mit szólna odafönt az öreg. Mintha tudnák, hogy ő minden emberéért szinte személyes felelősséget vállal, hát azok is vállalják ő érette.

Csak egyben csalódnak: mikor úgy titulálják, mint a katona a generálisát. Mert Szalay Péter nem öreg, — hála Istennek! Az idő ugyan gyorsan jár, — úgy tetszik, ő is szárnyas kereken száll — de Szalay Péternek is van szárnyas kereke, és száll előre, száll, száll, — hogy az idő mégsem éri utól.

Zero.

Vágyak.

Irtta: ANATOLE FRANCE.

I.

Jean Servien a Rue Notre-Dame des Champs egyik udvari boltjában született. Apja könyvkötő volt s a kolostorok számára dolgozott. Jean satnya csecsemő volt, akit az anyja úgy szoptatott, hogy közben görbe tüjével egyremásra fűzte a könyveket. Mikor egyszer valami románczot dudolva ment végig a bolton, melynek szövege az anyai ambíció dicső voltáról szólt, lába megcsuszott egy nedves enyvdarabon.

Ösztönszerűleg fölemelte a karját, hogy megvédje az emlőjén csüngő gyermekét s fődetlen keblével neki-vágódott a sajtológép sarkának. Kezdetben nem érzett valami nagy fájdalmat, de a keblén kelés támadt, mely hől beforrt, hol kiujult, végre hektikás-láz ágyba döntötte.

Mig a hosszú esti órákon szabadon maradt karjával a kis gyermeket pólyázta, lázasán lihegve kedvencz románczából dudolt neki egy-egy sort:

Mint a halász, ha jó a reggel,
A hajnal álmát meglesi.

Főképp a refrénjét szerette nagyon, s emellett ringatta el Jeant, akit képzeletében már hol tábornoknak, hol ügyvédnek, hol »levitának« látott.

S a nép egyszerű asszonya, kinek a magas társadalmi állásokról nem volt egyéb fogalma, mint amennyit rikoltó külső pompájuk sejtetett meg vele a portások, lakájok és szakácsnők révén, arról álmodozott, hogy az ő fia husz éves korában szebb lesz, mint akár egy arkangyal, a melle tele lesz érdemrendekkel, s virágokkal

telerakott szalónban fog udvarolni a nagyvilági hölgyeknek, akik olyan finom modoruak, akár a Gymnase színésznői.

Addig is a térdemen
Szunnyadj, lovag, édesdeden.

Azután a pretori emelvény előtt látta a fiát, hermelines palástban, amint ékesszólásával valamelyik híres kliensének az életét és becsületét menti meg:

Addig is a térdemen
Aludj, szép ügyvéd, csendesen.

Azután látta ragyogó egyenruhában, ágaskodó lovon, amint golyózápor közt rohan a diadalra, mint azok, kiknek arczképét mult vasárnap látta Versaillesban:

Addig is a térdemen
Aludj, tábornok, édesen.

Mikor pedig az éjszaka homálya beszűrődött a szobába, újabb ragyogó kép bontakozott ki a szemei előtt.

Büszke és alázatos anyaságában egy szentélynek homályos hátterében látta fiát, Jeant, papi ruhában, amint a füstölt a templom hajója felé lóbálta, melyet halványan kivehető kerubok illatosítottak tele libegő szárnyaikkal. S ez a szegény beteg munkásasszony, kinek satnya gyermeke ott sorvadtt mellette az udvari bolt poshadtt levegőjében, úgy megborzongott, mint egy istennek az anyja.

Addig is a térdemen
Aludj, levitám, édesen.

Mikor egy este a férje orvosságot akart neki beadni, szinte neheztelve mondá neki:

— Miért zavartál föl? A szent szüzet láttam csupa virág, drágakő és fényesség közt. Oly gyönyörű volt.

Azután csak annyit mondott még, hogy már nem fáj semmije, hogy Jean okvetlenül tanuljon latinul, s meghalt.

II.

Az öreg könyvkötő, ki Beaucaire-ből való volt, fiát Eure-et-Loir megyébe küldte falura, a rokonsághoz. Az erős s sorsába beletörődött ember, ki mint mester és apa természetes ösztönből volt takarékos, a zöld kötényt csak vasárnaponként tette le, mikor a temetőbe ment. Koszorút akasztott a fekete kereszt egyik szárnyára s ha meleg volt, visszajövet leült a boulevardon egy korcsma rácsos lugasában. S poharazás közben úgy el tudta onnan nézni az előtte elhaladó anyákat és kis gyermekeket.

E jövő-menő fiatal asszonyok elébe varázsolták Clotilde-jának röpke képét s öntudatlanul is szomorúságra hangolták, pedig nem volt szokása a gondolkodás.

Az idő haladt. A halál emléke a könyvkötő képzeletében lassankint megenyhült s elmosódott. Egy éjszaka megpróbálta Clotilde képét megrajzolni magában, de nem sikerült. Gondolta magában: hátha a gyermek arcán fogja föllelni az anya vonásait, s ettől nagy vágya támadt viszontlátni a gyermekét s visszavenni azt, ami megmaradt abból, aki immár nincs többé.

Reggel levelet irt öreg nővérének s megkérte, hogy jöjjön el a kicsikével a Rue Notre-Dame des Champs-ba. Nővére, ki sokáig élt Párisban a fivére nyakán, mert szinte gyönyörrel üzte a lustálkodást, szívesen beleegyezett, mert — mint mondá — Párisban az ember szabadabb s nem kell törődnie a szomszédaival.

Egy őszi estén a nyugati pályaudvaron megérkezett Jeannel és czőkmőkjával, s a hosszú, kiszáradt, égő tekintetű némbér kész volt a kicsikét megvédeni minden képzelet veszedelem ellen. A könyvkötő megcsókolta a gyermeket, mondván:

— Így már helyesen van!

Azután a vállára ültette, figyelmeztette, hogy kapaszkodjék meg jól a hajában, s büszkén vitte haza.

Jean hét éves volt. Csakhamar beleszoktak a városi életbe. Délben a vén leány rendesen nyakába kerítette a sálját s a gyermekkel elment Grenelle felé.

Végigmentek a széles fasorokon, melyeket vakolatlan falak s vörösre festett csapszékek szegélyeztek. A nyugodalmas külváros fölé néha olyan almásszürke ég borult, mint az arra járó percheron-lovak színe. A vén leány letelepedett egy padra, s mialatt a kicsike egy fa tövében játszadozott, harisnyát kötve beszélgett egy invalidussal, akinek bizalmasan elmondta, hogy mily nehéz mások nyakán élösködni.

Egyszer, egyik utolsó szép napján az ősznek, Jean földön guggolva platánhancsokat tüzdelt bele a nyirkos, finom homokba. Az illúzióknak az a hatalma, melynél fogva a gyermekek szakadatlan csodavilágban élnek, Jean szemében egy maroknyi földet és gallyat oly csodás csarnokokká és tündérkastélyokká változtatott, hogy elragadtatva tapsolt s oda volt a nagy gyönyörűségtől. Egyszer ilyenkor nagyon édes, illatos valami csapta meg. Egy arra járó nőnek a ruhája volt, s Jean nem látott belőle többet, csak annyit, hogy mosolygott, mikor szeliden félretolta az utjából. Szaladt elmondani a nagynénjéhez:

— Mily jó szaga volt annak a néninek!

A vén leány olyasvalamit mormogott, hogy a nagyuri asszonyok sem különbek a többinél, ha még oly finom merinóból van is a szoknyájuk s ha még annyi fodorral van is körülteremtéztve.

Hozzátette még, hogy:

— A becsületesség többet ér minden aranyos övnél.

Amiből Jean persze egy kukkot sem értett. De az az illatos selyemszoknya, mely megcsapta az orrát, oly édes s elmosódó czirógatás emlékét hagyta nála, mint valami jelenés.

III.

Egy nyári alkonyon, mikor a könyvkötő az ajtaja előtt hűsölt, egy vörös orru, zsirfoltos piros mellényű, öreges, testes ember köszönt neki udvariasan és titkolódzva. Éneklő hangjából még a mesterember is kiérezte az olaszos akcentust.

— Monsieur, lefordítottam a »Megszabadított Jeruzsálem«-ét, Torquato Tasso halhatatlan remekművét.

Tényleg egy hatalmas füzetet szorongatott a hóna alatt.

— Igen, uram, éjszakáimat a dicső és hálátlan föladatnak szenteltem. Hazátlanul, családtalan létemre bűdös, homályos odúkban irtam pakolópapírra, dohányos papírra, miegyébre. Lássá, ilyen föladata van egy száműzöttnek, holott ön, uram, a saját hazájában él viruló családja körében, legalább remélem, hogy így van.

Ez idegenszerű, terjengős szavak meglepték a könyvkötőt. Eszébe jutott szeretett halottja, mintha most is látná, hogy mint fodorítja szép haját, mint házasságuk első reggelein.

A vastag ember folytatá:

— Azt mondom én, hogy az ember nem egyéb növény-nél, melynek gyökereit a vihar kitépi, s megöli. Ugy-e ez a maga fia? Hasonlít magához.

Jean fejére tette a kezét, ki az apja kabátjába kapaszkodva bámult a vörös mellényre s az éneklő hangra. Kikérdezte, hogy jól tanul-e a gyerek; tudónak készül-e, nem adják-e nemsokára latin nyelvre.

— Nagyon nemes egy nyelv ez — tette hozzá. — Utólérhetetlen emlékei sokszor elfeledtetik velem a nyomorúságomat.

Bizony, uram, sokszor reggeliztem egy-egy lap Tacitust s nem egyszer vacsoráltam egy-egy Juvenaliszátirát.

E szavakra egyszerre csak kiült lelkesült vonásaira a szomorúság, s halkabban mondá:

— Bocsanat, uram... Tudesco marquis vagyok, Velenczéből. Ha a kiadótól megkapom a munkám árát, nem fogom elfelejteni, hogy egy pénzdarabbal megsegített legkeservesebb megpróbáltatásomban.

A könyvkötő nagyon rideg volt azokkal a koldusokkal szemben, kik téli esteken be szoktak nyitni a boltjába, de Tudesco marquis iránt rokonszenvet s tiszteletet érzett. Egy husz sou-s darabot csusztatott a kezébe.

Az öreg ihletteljes hangon mondá:

— Van egy szerencsétlen ország, Olaszország; van egy nagyszerű ország, Franciaország, s egy kötelék, mely őket egybefűzi: az emberszeretet.

Micsoda egy erény! Humanitás! Humanitás!

A könyvkötőnek azalatt a felesége legutolsó szavai jártak az eszében. »Az én Jeanomnak latinul kell tanulnia!« Mikor Tudesco mosolyogva köszönt, s menni készült, huzódózva megszólította.

— Monsieur, ha hetenként kétszer-háromszor francia és latin leczkét adna ennek a gyereknek, azt hiszem, megegyezhetnénk.

Tudesco marquis éppenséggel nem volt meglepve. Mosolygott.

— Hogyne, uram. Mivel látom, hogy önnek kelleme, nagy örömmel fogom beavatni fiát a latin nyelv titkaiba. Embert s citoyent csinálunk belőle, s tudja isten mire nem viheti még a fia a szabadság és emberiség e szép országában. Még nagykövet is lehet belőle, édes uram. Én mondom: a tudomány hatalom.

— Meg fogja találni a boltomat — mondá a könyvkötő. — A nevem rajta van a czégtáblán.

Tudesco marquis gyöngéden megcibálta a gyerek fülét, előkelő bizalmassággal köszönt az apjának, s még eléggé ruganyos léptekkel távozott.

IV.

Tudesco marquis megjelent, rámosolygott a vén leányra, ki gyilkos pillantással fogadta, diszkrét leereszkedéssel köszönt a könyvkötőnek s grammatikákat vétett vele.

Kezdetben elég rendesen adta a leczkéket. Maga is kedvet kapott a főnevekhez és igékhez, áhítatosan, boldogan hallgatta maga is, lassan kibontogatóván a dohányzacskóját, közbe tréfás megjegyzéseket tett, melyeknek csipős éle apostoli szellemességet árult el. Adta a tréfásat és komolyat s jóideig úgy tetette, mintha nem látná a számára odakészített, borral telt poharat az asztalon.

A könyvkötő, ki őt tehetséges, de kissé rendetlen embernek tartotta, nagy kimélettel bánt vele, mert a hiányos magaviselet csak a szomszédainknál bánt minket, vagy legfőlebb a honfitársainknál. Jean öntudatlanul is mulatott az öregnek maliciáján és ékesszólásán, ki prelátus s bohóc volt egy személyben. E ritka elbeszélőtehetségnek a mondásai meghaladták ugyan a gyermek intelligenciáját, de merész nyelvű, ironiája

és cinizmusá mégis zavaros nyomokat hagyott benne. Csak a vén leány nézett erre az emberre gyűlölettel s mélységes megvetéssel. Nem magyarázta meg ugyan, hogy miért, de ridegen, villogó tekintettel fogadta a tanító udvarias köszönéseit, amit soha el nem mulasztott volna.

Tudesco marquis egyszer ingadozó léptekkel nyitott be a boltba. Szemei ragyogtak, szája nyitva volt, mintha szónoklatra vagy gyönyörre állt volna készen, az orra világított, arcza vörös volt, husos kezei nyitva, s ahogy lomhán vitte nagy hasát a mellény és kabát alatt, szakasztott olyan volt, mint egy öreg szilén, őseinek egyik mezei kisistene.

E napon a lecke szabályosan döcögött. Jean monoton hangon darálta: *moneo, mones, monet...* *monebam, monebas, monebat...* Tudesco egyszerre csak előrehajol, a szék rettenetesen nyikorog alatta, s kezét tanítványa vállára téve mondá:

— Fiatal barátom, ma oly leckére tanítalak, mely többet ér mindannál a nyomorult tudománynál, melyet eddig bevettem.

A transzcendentális filozófiából fogsz leckét kapni. Jól ide figyelj, gyerek! Ha valamikor kiemelkedel a környezetedből, ha valamikor tudatára jutsz önmagadnak és a világnak, rá fogsz jönni arra, hogy az emberek cselekedetét a többi ember véleménye irányítja, s ezt *per Bacco*, nagyon botorul cselekszik. Attól tartanak, hogy megszólják őket s vágnak mások dicséretére.

Nem tudják az ostobák, hogy a világ annyit sem törődik velük, mint egy lyukas mogoróval s legkedvesebb barátaik egy falatot sem mulasztanak el a lakomájukból, akár azt látják, hogy dicsőítik őket, akár azt, hogy meg vannak becstelenítve. Tanuld meg *caro figlino*, hogy a közvélemény nem éri meg, hogy egyetlen kívánságunkat is fölládozzuk miatta. Ha ezt megjegyzed magadnak, erős ember lesz belőled s majdan eldicsekedhetel, hogy a velencei Tudesco marquisnak voltál a tanítványa, aki száműzetésében nyirkos oduban, gyertyacsomagoló papíron fordította le Torquato Tasso halhatatlan költeményét. Micsoda egy munka!

A gyerek értelmetlenül hallgatta a részeg filozóf fecsegését; de Tudesco ijesztően különös embernek látszott előtte, aki tíz emelettel magasabb minden más embernél.

A tanár belemelegedett.

— A halhatatlan és szerencsétlen Torquato Tassónak ugyan mi haszna volt a nagy zsenijéből? — mondá fölemelkedve. — Egyéb hogy néhány csókot orzott egy palota lépcsőjén. S mellette éhen halt egy becstelen kórházban. Azt mondom: a közvélemény! a közvélemény e világnak a királya; de majd leütöm a koronáját s kirantom kezéből a kormánypálcáját. A közvélemény nehezedik rá szegény Olaszországra, meg a többi világra. Ó Olaszország! támad-e valaha villámló kard, mely szétteri a bilincseit, mint ahogy én szétöröm ezt a székot?

A székot tényleg fölkapta a támlájánál fogva s erősen odaverte a padlóhoz.

Azután egyszerre abbahagyta s finom mosollyal halkan mondá:

— No, de ne; Tudesco marquis, hagyja azt a szegény Velenczét a német barbárság zsákmányául. A haza bilincse a száműzöttek kenyérkeresete.

Nyakát behuzva a vállai közé nevetett magában, s a mellénye görcsösen emelkedett.

A vén leány, ki harisnyát kötve hallgatta a leckét, s pápaszemét föltölve a homlokára egyideje

gyanakvó bámulattal figyelte a tanárt, magában morogta:

— Mégis csak disznóság részegen jönni az emberhez!

Ugy látszik, Tudesco nem hallotta meg, visszanyerte szertartásos nyugalmát.

— Fiatal barátom, — mondá — írja föl a kidolgozandó föladatot. »A legrosszabb dolog... a legrosszabb dolog a világon... írja, kérem... egy vén és gonosz asszony.«

Fölkelt, a vén leánynak oly előkelő kecsességgel köszönt, mint valami prelátus, barátságosan megveregette a gyerek arcát s távozott.

De a következő leckéktől kezdve a vén leánynyal szemben kifejtette minden szeretetreméltóságát s teljes respektusát. Hegyes könyökét kikerekítette, a száját beletette a szivébe, de mindhiába. A vén leány nem adta meg magát s továbbra is megmaradt gyűlölködő gubbaszkodásában, mint valami vén bagoly.

De mikor egyszer a pápaszemét kereste, ami rendes foglalkozása volt, Tudesco följánlotta neki a magáét, s nógatta, hogy csak próbálja meg; s mivel épp a szeméhez illett, egy kicsinyke kis rokonszenvet érzett iránta. Az olasz ezt az előnyös helyzetet nyomban megragadván, beszédbe elegyedett vele s ügyesen ráterelte a szót a gazdagok szivtelenségére. A jó nember helybenhagyta. Azután egyéb jó alkalmat is kínálkozott. Tudesco például orvosságot tudott a nátha ellen. Ez is jól fogadtatott. Tudesco annál jobban hizelgett neki, úgy hogy mikor a házmester mosolyogni látta őt a küszöbön, ráfogta Servien nénire, hogy »ez a maga szeretője«. Hiába tiltakozott a néni, hogy az ő korában nincs szüksége szeretőre, mégis csak hizelgett neki a dolog. Tudesco mindent kivitt, amit csak akart, azaz hogy minden leckénél kijárt neki a színültig töltött pohár. Sőt udvariasságból átengedték neki az egész litert, mikor félig sem volt üres az üveg. Rosszul tette, hogy kiitta.

Egyszer sajtot kért.

— Csak éppen annyi kell, amennyi egy egérnek elég ebédre. Az egerek is úgy szeretik a homályt, a csöndet s a könyveket, mint én, s ők is csak morzsán élnek, mint jómagam.

A szükséget látó bölcsnek ez az eljárása azonban hatást tévesztett; a néni ismét komoran magába zárkozott. Tudesco tavasszal eltűnt.

V.

A könyvkötő, bár keveset keresett, elhatározta, hogy Jeant beadja egy penzióba, hol a gyerek rendes s alapos oktatásban részesülhet. Kiválasztott egy externátust a Luxembourg közelében, mert ott egy akáczfa lombját látta kikandikálni a falon, s mert a ház nagyon derültnek tetszett neki.

Jean új növendék létére s mert nagyon fiatal volt (akkor volt tizenegy éves), néhány héten keresztül nem tett egyebet, csak bámult a növendékek jókedvű brutalitásán s a tanítók nehézkes komolyságán. Lassanként azonban beleszokott, eltanult néhány ravasz fogást, amelylyel az ember kikerülheti a büntetést, társai végre annyira közönyösek lettek iránta, hogy nem dugták el többé a sipkáját, s megtanult tőlük golyózni. Az intézetet azonban sehogysem tudta megszeretni, s mikor délután ötkor elvégezték az imádságot s összeszujázták a táskájukat, széles jókedvvel rohant ki a lenyugvó nap által bearanyozott utcára. A szabadság mámorában nagyokat ugrott; emberek, állatok, kocsik, boltok oly szépek tunket föl előtte, mint valami mese-

országban s kitörő örömeben egyre harapdálta a néninek karját és kezét, ki mindig elkísérte s utána vitte a táskát és a tarisznyát.

Az esték csöndesen teltek el. Jean paprikajancsikát vagdalt, vagy füzete fölött merengett az asztal egyik sarkán, melyet a néni épp letakarított. Az apja olvasott. Ahogy öregedett, rákapott a könyvekre; La Fontaine meséiből, Anquetil *Franciaország történetéből* s Voltaire filozófiai szótárából olvasgatott, »hogyan el ne maradjon a világtól«. Nővére hiába igyekezett megzavarni egy-egy epés megjegyzéssel a szomszédról, vagy »arról a vastag emberről, aki nem jött vissza«, mert Tudesco marquisnak még a nevét is inakacsul vonakodott megjegyezni.

VI.

Jean nem sokára teljesen elfoglalták a katekizmus, azok a szentbeszédék és énekek, melyek megelőzik az első áldozást. Mikor megittasult az orgona hangjától, mikor belengette a tömjén s a virágok illata, mikor fölszerelte magát skapuláréval, olvasóval, szent érmekkel és képekkel, ő is fontoskodó arcot vágott, mint a társai, s tartózkodóbb lett a magaviseletében. Visszautasító, rideg volt a nénijével szemben, ki nem beszélt elég lelkesedéssel a »nagy napról«. Bár jóideig minden vasárnap elkísérte unokaöccsét a misére, maga nem volt ájtatos lélek. Valószínűleg közös gyűlöletbe egyesítette a gazdagok fényűzését és az egyházi szertartások pompáját. Nem egyszer hallották tőle azt a kijelentést a boulevardok padjain, mikor egy-egy invalidussal beszélgetett, hogy tartja ugyan a vallást, de nem szereti a pápokat, s hogy otthon szokott imádkozni, ami ér annyit, mint a templomban végzett imádság, hol az asszonyok krinolinjukban páváskodnak. Az apa már jobban megértette a gyerek új hangulatát; érdekelt az ügy, s szinte meg volt töle hatva. Kikötötte, hogy a szertartáshoz maga fog bekötni egy misekönyvet.

Mikor elérkezett a lelkigyakorlatok s az általános gyónás ideje, Jean keblét meghatározhatatlan büszkeség dagasztotta. Valami rendkívüli dolgot várt. Mikor este két-három társával a Saint-Sulpice-ből távozott, a csodák levegője lengette körül, s szinte szükségét érezte annak, hogy valami rendkívüli dolog történjék. A gyerekek különös, kegyes történeteket meséltek egymás közt, melyeket valami kis épületes könyvből olvashattak. Például egy szerzetesnek a megjelenéséről, ki szegekkel átfurt karokkal és lábakkal s átszurt oldallal jött ki a sirból, vagy egy apáczáról, ki oly szép volt, mint a templom képein a szárnyas alakok s ki a pokol tüzében titokzatos vétkekért bűnhődött. Jeannak megvolt a maga kedvencz históriája. Borzongva mesélte el, hogy Borgia Ferencz a gyönyörűséges szép Izabella királyné halála után kinyittatta ennek a koporsóját, hol gyönyörűekkel himzett ruhában pihent. Szinte látta képzeletében a halott királynét, körülvette az ismeretlen minden varázsával s kémlelte, vajjon megvan-e még rajta a szépség bája a halál országában. S mikor róla beszélt, az esti szürkületben sóhajokat vélt hallani a Luxembourg platánjai közt.

Elkövetkezett a nagy nap. A könyvkötő, ki a vén leánynyal együtt volt jelen a szertartáson, feleségére gondolt és sirt.

Teljes mértékben méltányolta a plébános lelkitanítását, melyben a hitetlen fiatal ember oly paripával volt összehasonlítva, amely zabla nélkül rohan a mélységnek. Ez a hasonlat annyira megtetszett neki, hogy még ezután is sokáig előszeretettel idézte. Elhatározta, hogy olvasgatni fogja a bibliát, mint Voltaire, »hogyan el ne maradjon a világtól«.

Jean eltávozott az Ur asztalától, meg volt lepődve, hogy ugyanaz az ember maradt s máris ki volt ábrándulva. Az első buzgóság soha többé nem fogja megszállni.

VII.

Közeledett a vakáció. Rekkenő déli időben Jean egy fal árnyékában ült, mely az udvart a kert felől szegélyezte. »Iskolát« játszott egy pajtásával, ki fürtös hajával s nyersvászonból szabott mellényében oly szép volt, mint egy leány.

— Ewans — mondá Jean, egy kis kavicsot dobva a fal mentén szénnel megvont vonal hosszában. — Ewans, ugy-e nagyon unatkozol a penzióban?

— A mamám nem tarthat otthon magánál — felelt Ewans.

Servien megkérdezte, hogy miért nem.

— Hát csak... — mondá Ewans.

Sokáig elnézte a fehér kavicsot, melylyel játszottak, azután hozzátette:

— A mamám utazik.

— Hát az apád?

— Amerikában van. Még nem láttam sohasem. Vesztettél. Kezdjük ujja.

Servien, kit Ewansné főképp azért érdekelt, mert gyönyörű bonbonos skatulyákat szokott hozni a fiának, tovább faggatta:

— Szeretted az anyádat?

(Folytatása következik.)

A hófehér függöny megett.

Alkonyvilágos őszi ködben
Bágyadt lilával száll a nap,
Ablaktábládon végigsiklanak
Sugári még. Csend, csend köröttem.

Tévedt madár fészket keresve,
Csipogva szántja a ködöt,
Aztán elcsap fejem fölött,
Sötétség szárnyán jó az este.

Kigyúl az ablak. Fényes árnyék
Át-átsuhog, át-átlebeg
A hófehér függöny megett.
Csillog, ragyog az utca tájék.

Örjögő, lázas képzeletben
Árnyképed átfonom vadúl.
Arczom halvány a lángra gyúl.
Feszül agyam. Zihál a mellem.

A vérem ég, forr, száll zsisongva
Megejt az örült pillanat...
Most egy homályos árnyalak
Fénylő árnyad keblére vonja.

Már indulok. Tisztult az elme.
S a hófehér függöny megett
A két árnyék még ott lebeg.
Egymást átfonva, átölelve...

Mártonfy Márius.

Krónika II.

A hazatért királyné.

— nov. 22.

A budai Várpalota belső, zárt udvarát a nagy külső nyílt piazzettától az Oroszlánok Kapuja választja el. Négy oroszlán áll rajta őrt, kettő befelé néz a zárt udvarra, kettő kifelé a piazzettára, arra, ahonnan a palotában megszállók érkeznek. Ennek a kettőnek a testtartása emelt, a feje hódoló, üdvözlő mondó: a palotában szívesen látják az odaérkezőket. A két belső oroszlán teste előre hajlik, tekintete boszus és tiltó, az inye haragosra huzott: a palotából nem szabad kimenni.

Vártak, vártak, sokáig vártak a budai oroszlánok, de tudták, hogy nem hiába van kötelemük: egyszer csak eljön, megérkezik, hazajön Valaki, aki örök lakójává válik a palotának. És eljött a mesés nap és eljött vele a mesekirályné és beköltözött az Oroszlánok Kapuján keresztül palotájába, hogy ott uralkodjék — örökké. Erzsébet királyné hazatért magyar népéhez abban az évben, azon a napon, amikor világszerte ünnepelték ősenek, Árpád-házi Szent Erzsébetnek emlékét. A király ideadott nekünk mindent, ami a bus királynéra emlékeztető. Volt udvarhölgyei és leghűségesebb kísérelője, Ferenczy Ida jártak ezért közbe trón és nemzet között.

Az Erzsébet-muzeum készen áll, két avatott rendezője, Szalay Imre miniszteri tanácsos, a Nemzeti Muzeum igazgatója és Hauszmann Alajos tanár, a Várpalota építője az utolsó tárlók elrendezésével foglalkoznak. Értő kezük és feladatukat megérző lelkük úgy rendezett el mindent, hogy e termekben seholsem érzik muzeumi ridegség, minden gyengéd stílusban, asszonyi melegséggel őrzi az új Szent Erzsébet ereklyéit.

A Várpalota második emeletén, kristályüveg ajtó mögött lovagteremhez hasonló széles csarnok a bejárója a muzeumnak. Nincs benne semmi más, csak egyetlen szobor: az első magyar miniszterelnök lovaszobra. Vele szemben az ajtó, ami a muzeum első termébe vezet. Arisztokratikus nyugalma falak, fehérség és melegség, remekbe készült tárlók, amelyeknek tetején az üvegmunka remekei csillognak, nagy átlátszóságukban alig láttatják magukat. Az oldaltárlókra úgy borul rá Murano lemeze, olyan bájos hajlással, ami multhatatlanul az asszonyi lélek gráciájának képzetét kelti az elmerengő nézőben. És hozzáhangolja az egész környezet középpontjához, az oldalfal előtt álló hófehér, piedesztálos Erzsébet-szoborhoz.

A nagy művészi egyszerűségnek minden hatalmával van megalkotva ez a szobor. Semmi póz és semmi páthosz nincs benne, egyetlen művészien és emberien felséges mozdulat az egész. Fehér asszony-szobor, szabadulva a királyság minden földi emblémájától, de sugározva a lélek királyi voltának teljességét. Klótz Hermann alkotásának eredetije az Örökimádás

templomában fog állni, de ezt a szobrot újra meg kell faragtatni hófehér márványból, vagy alabástromból ide, a muzeum számára.

Amerre a jobb keze int, ott van a legbecesebb tárló: annak a kéznek az írásait őrző. Magyar levelei, magyar tanulmányai, meghatóan szép beszédfogalmazványai, amelyekből a királyhoz és a nemzethez való nagy szeretet szól minden soron keresztül. Köztük a két imádságos könyve. A nagy, az ünnepi, az zárva, a kicsiny, a kopott, a — hajh — sokat használt, nyitva. És a nyitott lapján ott van egy árva, hervadt virágszál, meg Deák Ferencznek régies, fakult arcsképe.

Balról a mindennapos használati tárgyai. Kicsiny, egyszerű kalap, hajszorító tű, kulcsok, kendő, más apró asszonyi holmi. E tárló felett van a királynénak László Fülöp által festett arcsképe. Hátrább, külön üvegfal őrzi lovaglószerelését, nyergét, kantárját, lovaglószejét. Fölötte ott van kedves lovának, Avoló-nak a festett mása és két kutájának, Brave-nak és Chaude-nak a feje.

Tovább fordulva az elmerengés e csarnokában, szomorú emlékek, fátyolos gyászruhák után ott van a legszomorubb is: az utolsó ruha. Kicsiny, ódivatú kabátka, mellén ott a törött rész, a szív nyitott kapuja: néma száj, egyik tragédia végén a másiktól hallgató...

Azután a boldogságnak, a szelid örömöknek, az otthonosságnak hangulata következik. A második terem Erzsébet királyné dolgozószobája. Virággal átszótt, nyugalmasan vörös selyem minden fala, minden kárpitja, butorának minden szövete. A középfalnál nagy garnitúra ovális asztal körül, a kanapé fölött a gödöllői vadászatok nagy festett emléke, amott hullámosan lefelé hajló, sötét színű étagère, telve apró csecsebecsével. Az ajtó mellett ott áll az üveges könyvszekrény, benne csupa magyar klasszikus. Az első sorban Arany és Jókai.

Az ajtó és az egyik ablak között, sarokra fordítva áll a kicsiny, egyszerű íróasztal, minden holmijával. Mellette kicsiny segítőpolcz, fölötte pedig Mária Valéria hercegisasszony gyermekkori arcsképe, amint az anyja fogja, nagy olajképben. A szoba másik sarkában pedig, a másik ablak felé, hosszú, világosszínű chaise-longue áll a garnitúra mellett. Színe és stílusa megtöri a szoba harmóniáját, de az emlék, amely hozzáfűződik, a budai királyasszonynak ama napjaiból való, amikor itt várta Mária Valéria megérkezését. Ezen a kereveten pihent boldog betegségében.

A szobát csodásan gazdag bronzcsillár világította meg, ha jött az este. A középső asztalon nagy, az íróasztalon két kisebb bronzkandeláber áll. A szoba meleg, vörös tónusával, egyszerűségében is remek butorzatával, kényelmével és komoly eleganciájával teljesen belehangolja a szemlélőt a felséges asszony boldog budai tartózkodásának családi, csendes levegőjébe.

Odamegyünk az ablakhoz és kitekintünk rajta. Lent a néma, porondos, zárt, néptelen udvar, körül a palota ódon részének nemes hajlása, udvari stílus ormai.

És sehol egy lélek, csak az őszi pára imbolyog a levegőben, mintha elfoszló csipke volna. Mesekörnyezet: ez: úgy érezzük, hogy nem Budapesten vagyunk és nem a huszadik században; hanem a bánatkirályné örököseinek országában.

Bucsuzóra csillanik a tárlók és a fehér ablakok üvege: még egy tekintet az emlékalbumokra, a fényképekre és akvarellekre, azután a lovagterem újra kijuttat bennünket a palota fűtött márványlépcsőházába. És csak kijutva a mai világ valóságai közé, értjük át, hogy a hangulat, amely elfogott bennünket: buslakodás mellett örömből is szűrődött össze. Nagy, megnyugvó örömből, hogy Erzsébet királyné visszatért hozzánk s többé el nem hagy bennünket soha.

Ó, a budai oroszlánok nagyon jól őrzik: magyar termés a kövük és magyar termés a szivük.

(ch. v.)

Barangolások.

Régi erők földje.

Firenze, nov.

Nagy erő van a földekben. Egy kis terület földben néha, akkora, hogy végtelen messzeségbe eléri, mikor ez az erő hánkolódik. És még évszázadokkal azután, mikor ez az erő elpihent vagy végleg kimult. Az embernek Toscanába kell jönnie ezért a tapasztalatért. De itt is nem elég olyan ház-Heraklesekkel megismerkednie, amilyen a Bargello, a Palazzo Vecchio, a castello di Vincigliata. Látnia kell a bányákat, amelyekből ezeket a házakat kivájták, belebujnia a föld nyers izmaiba, járnia a föld anatómiájában, ödöngenie a föld szívében, ahonnan már meritettek etruszok, latinok és olaszok s az utóbbiak vidáman és szüntelenül ma is meregetnek. A hegyek tetején, ciprus- és pinearengetegekben lefeküdni a sziklás, csupasz földre, melynek méhében csákányok döngenek és emberi inak ropognak. És onnan fölülről, ha az egész Arno-völgy a lábainál hever, igenis úgy fogja érezni, hogy ez a völgy egy kis szelíd, édes paradicsom; de úgy is fogja érezni, hogy az egész vidék egy ökölbe szorított kéz, egy duzzadó, bütykös, fölemelkedő ököl.

Innen, a settignanói hegy legtetéről, ahol heverek, jól látom a dómot, a kampanilét, a Sta. Croce-t és egyéb keresztény építkezéseket. Az etruszk emlékeknek valamivel arrébb a hazájuk, de az etruszk emlékek különben is szobákba vannak rakva, üveg és lakat alá és czédula van a nyakukba akasztva. És egyéb pogány dolgok is ott találhatók, megszelídítve. Oh, a régi küzdelemnek itt már régen vége van. A dóm kupolája nagyon diadalmasan koronázza meg az egész vidéket és szentek, keresztény szentek uralkodnak mindenfelé. És mi jövünk ide, hogy primitívek előtt essünk ideggyörcsökhöz és elszoruljon a szivünk a gyönyörtől egy mozaik-Isten vagy kő-Krisztus láttára. És nem hazudunk. A mi görseink nagyon igazak. Oh, mi becsületesen és szörnyen keresztények vagyunk.

Azok vagyunk, amikor — itt vagyunk. Mikor itt vagyunk hosszabb ideig. Jövünk a huszadik századból, nyugatról és északról, ahol mindennap romboltunk egy kicsit (és örültünk a rombolásnak) abból, ami itt, toscan földön, szent. Itt: a középkorban. És jövünk nyugatról, tele pusztító kedvvel, babonák és bálványok fojtogatásá-

hoz nekigyűrt karokkal és — oh mily naivak vagyunk! — Toscanába érve sem akarjuk egyhamar legyűrni az ingujjunkt. Kapkodunk a levegőben ide-oda, amíg némely pofonok észre nem tértenek. Hatalmas, keresztény pofonok. És azután elkezdünk vándorolni visszafelé s az első hét végén megszelidülve és megtérve szerencsésen megérkezünk — a középkorba. És akkor újra felvesszük a szent keresztséget, amit modern nyugati papok oly alaposan lemostak rólunk. És akkor elkezdjük nemcsak megérteni és szeretni a keresztény primitíveket, hanem kést rántanánk értük és fetrengünk előttük s hogy minél közelebb jussunk testükhöz-lelkükhöz, mindennapi olvasmányunk a *Legenda aurea*, a *Szentek élete*, a *Fjoretti* és amennyi szent történet, legenda és mártírhistoria csak van a világon. Oh, az első keresztények és a mártírok maguk sem lehettek jámborabbak, mint mi.

Azután ismerjük mind a templomokat, melyekhez a toscan hegyekből vájták a köveket. Ismerjük mind a faragott szenteket, melyek anyaga ugyanazon hegyekből került. És ugyanezeket a hegyeket s az egész toscan vidéket nap-nap után föllemeljük képeken, melyeken Mária a gyermekkel, szent Ferenc és más keresztény motívumok vannak képzőművészetiileg megcsinálva. Megtaláljuk mindenütt, mint szent témák staffage-át, keretét, alapját. És ha épületekben, szoborban és színben mindenütt találkozunk ezzel a földdel és mindenütt szentek társaságában, akkor rájövünk: itt a föld parancsol. Az egész föld, amely odaadta mindenét a kereszténység ölébe. Parancsol a föld cipruserdeivel, sziklás hegyeivel, mély bányáival. Az erő, a borzasztó nagy erő, amelyik ebben a földben élt, amelynek hánkolódása oly messze elért és amely ma is úgy tud parancsolni, középkori erő, keresztény erő volt.

Ez a föld még tele van olyan nyomokkal, melyeket eső el nem mosott, szél el nem fújt. Kemény föld ez és ragaszkodik a belepréselt nyomokhoz. Szent nyomok azok. Minden talpalatnyi helyhez valamelyik szentnek az emléke fűződik és a házak falai nemcsak belül, kívül is tele vannak szentek s a Mária képeivel. Ami nagy darab kövek itt egybe vannak hordva a környékbéli hegyek mélyéből és összerakva áldozóhelyekké, mind nekik szólnak. Ezek már nem csak kövek, nem csak épületek és templomok, nem csak architektúra, nem csak művészet. Régi erők megdönthetetlen emlékei. Emberi aspirációk közösségének piramisai. Közös hitnek, akaratnak, lelki életnek összetörődései. Amit hallottak, ami bennük, mellettük és körülöttük történt, az mind bennük van. Ezer- és százezerszámra halották őket az imádságokat és keresztül-kasul vannak itatva tömjénfüsttel, amely konzerválja őket. Mennyi reménységet, hitet és mennyi könyvet szívtak már magukba. Olyan vakolatuk van, mely erősebb minden emberkéz csinálta vakolatnál.

És megfagytak mindenestől, imádságostól, tömjénfüstöstől, könyestől, hitestől. Az egész kereszténység és középkor mindenestől beléjük fagyott. Ami olykor kiolvad belőlük, csak a művészet az. És a szent áldozóhelyek átvedlettek profán műemlékekké. Nem többek ennél. Műemlékek. Egy hajdan élt stílusnak emlékei. Hogy közelünk mi hozzájuk? Van-e nekünk is számukra könyünk, hitünk, tömjénünk és imádságunk? Az, ami összetartja őket, ami élt, lélezett, duzzadt, bennük, — ismerősünk nekünk? Van közünk nekünk a bennük élő kereszténységhez és középkorhoz? És lehet őket enélkül igazán megérteni?

Toscan földön nehéz erre a kérdésre megfelelni. Még mindig nagy erő van ebben a földben és nem bánik csinyján a pogány lázadókkal. Azért van rá mód. Menni — fölfelé. Ha ide feljönnetek, oh, keresztény atyámfiai, a settignanói hegy legtetéről és innen, ahol fölötté álltok a dóm kupolájának, néznétek le a városra, rájönnetek, hogy ez a föld már nem az ígért földje és minden, ami itt van alattunk

— nem a miénk már. Más valakié minden, egy hatalmas más valakié. Egy más istené, egy idegen istené, egy keresztény istené, egy mitológikus nagy hatalomé, amilyen Zeus és Wotan. Lehet azt a földet és a reá rakott művészetet enélkül az isten nélkül megérteni? Anélkül, hogy bennünk is élne és dolgoznék az az erő, mely a köveket kivájta a hegyekből, megfaragta és művészi formákká összerakta? Mivel többek nekünk ezek a dolgok, mint a piramisok és a sphynxek, az etruszk sirok és az asszír oroszlánok? Ezekben volt akkora erő, ha nem nagyobb, mint a toscan műemlékekben. És mégis, mennyit érzünk mi meg belőlük az asszirok, egyiptomiak és etruszkok hite nélkül? Éppen annak az erőnek az érzése nélkül, mely teremtette őket? Mondom, innen a hegycsucsról, kibujva a föld erejének marcolásából, látnátok, hogy az az erő, mely a köveket összehordta a keresztény műemlékekhez, immár kiélt erő, mely ma megköt mindent. Hiszen megállt itt minden, már régen! Halotti csönd van. Ebben a csöndben eszetekbe jutna észak és nyugat, ahol az emberek erősebbek, mint a föld, nem úgy mint itt, ahol a föld erősebb az embereknél. Arczotok arra fordulna, ahol új emberek keresik a mi új életünk tartalmát, a mi új hitünket, mert a régi örökre belefagyott a kövekbe. És új erők új köveket vájnak a hegyek mélyéből. Ami itt elöttetek van, olyan erő, mely magába fordult. Egy nem dolgozó kéz. Egy becsukott kéz. Egy ökölbe szorult kéz.

Fülep Lajos.

Saison.

Sétahangverseny.

— nov. 22.

Tíz év óta minden esztendőben egyszer találkozom Gvendolin főhadnaggyal. Vernissage után való csütörtökön este rendszerint betoppan hozzám, mindig a katonatiszti divat legújabb chic-jével öltözve, két műcsarnoki belépőjegy van a kezében és a téli tárlat katalógusa, a vállán szijon lóg egy Goerz-féle triéderbinokli, megáll a küszöbön, szalutál és szól:

— Kommst in's Tárlat?

Ez azt jelenti, hogy menjünk el együtt vacsorázni valami fess helyre, aztán jókedvvel ülünk fel egy konfliktikusra és hajtsunk ki a Műcsarnok sétahangversenyére: »a bissl mit den Madeln herumhetzen«.

Gvendolin főhadnagy ilyenkor a világ legbájosabb embere. Alighogy beakasztjuk a kabátunkat a Műcsarnok ruhatárába és a turnikéknál leadjuk a jegyeket, megáll az első teremben, ahol a »nagy vásznak« vannak kiállítva, szertartásosan körül néz és szomorúan mondja:

— Ein grosser Schmarrn!

Az első terem képeit még szorgalmasan végignézi a katalógus nyomán, de már a második teremben csak megáll, körül néz és vigan felkiált:

— Ein Schmarrn!

Tíz perc alatt körülbelül hat-hét teremmel végzünk a bűvös »Schmarrn« szó segítségével és ekkor már benn vagyunk az oszlopos körteremben, ahol a honvédszenekar játszik, ahol Bachó dirigál, ahol a szép asszonyok, leányok hemzsegnének és ahol az emberek

feje fölött ormótlan szobrok lézengenek árván, hacsak egy-egy törhetetlen tárlat-kukac meg nem áll előttük.

Mert ilyenek is vannak. Egyetlen képet, egyetlen szobrot sem hagynának ki, ha már egyszer lefizették a drága entrée-t; kikeresik a katalógusból a kép címét, a festő nevét, lakását, eddigi kitüntetésait, »bummerli«-vel ellenőrzik magukat, hogy ne felejtse el semmit és czeruzával a kezükben ott lábatlankodnak a nyüzsgő, fecsegő, udvarló, kaczagó tömegben még akkor is, ha már egészen belevakultak, beleszédültek, beleőrültek a sok látnivalóba. Lehet őket már rugni, taszítani, talán még barackot is lehetne a fejükre nyomni anélkül, hogy észrevennék.

Gvendolin főhadnagy ezt az emberfajtát érti meg a legkevésbé. Neki az egész ügy nem más, mint egy nagy szalón, tele képekkel, hol a friss »vernis« és olajfesték szaga, a keringők lágy ritmusa, az elragadó női vállak, keblek, arcok, kezek örökké új változata a legszebb emlékeket keltik fel és a legszebb kalandokat ígérnek. A többi »Schmarrn«. És ez egyszer a kritika is igazat adott neki.

Gvendolin tehát megáll a szoborteremben, a szeméhez illeszti a messzelátót és látszólag »A munka magához emeli az erényt« című gipsz-csoportot nézi, voltaképp azonban azt a merész kazuár-kalapos hölgyet fixirozza, aki a szobor alatt áll a kisasszony-nővérével. A férj, aki figyelmes lett a gukkerezésre, ártatlanul visszafordul a szobor felé, hogy lássa mi van azon bámulni való. Ez a pillanat elég Gvendolinnak arra, hogy egy tájékozódó csókot dobjon a kazuár-kalapos nő felé.

A férj, aki megunt a sok képet és a nagy zsibaj, betér a buffet-be egy pár bécsi virsli és egy korsó söre és cigarettára. A nők egyedül maradnak. Gvendolin megkezdi az akcióját, amelyből nekem is tevékeny rész jut. A hadi csel kedvéért látszólag elválnunk és anélkül, hogy megbeszéltük volna előre, én a kisasszonyt kezdem messziről ostromolni az elefánt ártatlan szándékaival. Ezalatt a főhadnagy már oly közel jár a »vad«-hoz, hogy a hölgyek a feltűnés elkerülése végett a kevésbé látogatott termek felé vonulnak vissza.

Látszólag a képeket nézik, látszólag a katalógust bujják, valójában azonban összevetgélnek. Mi is látszólag a képeket nézzük, valójában azonban a kacsintásaikat fogjuk el. Most következnek a roham, a gyors attack...

De szerencsétlenségünkre Gvendolint elfogja egy idősebb és nagyon bőbeszédű asszony:

— Édes, drága főhadnagy!... Láta már a fiam képét?

— Láttam, — hazudik Gvendolin — nagyszerű! pompás!

— Nem látta — erőlködik az asszony. — Mi van rajta?

— Fej — koczkáztatja meg Gvendolin.

— Dehogy. Az idén tájképet festett a fiam. Csak százötven forint rajta maga a festék. Jöjjön, nézze meg.

— Okvetetlenül meg fogom nézni, — védekezik a főhadnagy — legközelebb a kép elé vezénylem az egész tiszti menázsit.

Csak ezzel lehet lerázni a buzgó hölgyet, aki egész este lőt-fut a fia képétől a hangversenyteremig és vissza, minden ismerősét elfogja és a fia képéhez czipeli, a kritikusoknak sir, könyörög, dicsekszik és gyűlöli az egész emberiséget, amely szivesebben hallgatja a »Vig özvegy«-et a Bachó zenekarától, ahelyett, hogy ott tolongna a fia képe előtt.

A kazuár-kalapos hölgy a hugával azalatt átszökött a másik terembe. Mi utánuk. De az ajtóban Gvendolint elfogja egy bársonykabátos, hosszúhaju ember. A főhadnaggyal valami kurtakorcsmában ismerkedett meg és azóta üldözi. Már megfogta az uniformisa gombját és hosszasan el szeretné neki magyarázni, mennyi »panama, svindli, gázság« történik a zsűriben, amely az ő képét már tiz év óta konokul visszautasítja. Gvendolin egy erélyes mozdulattal kiszabadítja a gombját, egy másik erélyes mozdulattal pedig a harmadik terembe szalasztja a kétségbeesett piktort.

A kazuár-kalapos hölgy ezalatt végiglornyozta a termet, leül a pamlagra és leejti a retiküljét. Gvendolin gyorsan odakorcsolyázik, felkapja a retikült, megcsokolja és visszaadja. A következő perczen már ő is ül, természetesen a kazuár-kalap mellett.

Az én igazi feladatam most következik. Csökönyösen állva maradok egy kép előtt, nézem rajta a bus tehenek fehér foltjait, de emellett sűrűn nézegetek hátra ő nagysága kisasszony-hugára. A kisasszony végre föláll, a terem ellenkező sarkába megy, ahol egy kép roppant érdekli. Én a fal mentén lassankint hozzája közeledem és halkán odasugom:

— Maga a legszebb arczkép az egész tárlaton.

Ez a mondás már többször bevált. A kisasszony elmosolyodik és halkán felel:

— Csak ne tullozzon!

Már csak meg kell esküdnöm, hogy nem tulzok és kész az ismeretség. Tiz év óta mindig ilyen ismeretéseket kötök. Tárlatról-tárlatra azonban elfelejtem őket és legfeljebb egy-egy lopott csók emléke marad meg belőlük. A csókokra is már alig emlékezem, de a képekre, amelyek előtt loptam, mindig. Van egy csókom Tornay Gyula »Arabs bazár«-ához czimezve, ez nagyon édes volt. Egy másik csók Pállik »Legelő kosai«-hoz fűződik. Sőt van egy Benczur-csókom is. Nem szólva arról, hogy van egy csókom, amelyet úgy loptam, hogy egy szobornak a lábai közt átdugtam a fejemet, de hálátlan vagyok: a szobrász nevére már nem emlékezem.

Tiz év óta a legkülönbözőbb nézetű hajadonokkal ismerkedtem meg. Voltak egészen ártatlanok, akik egyetlen festő nevét sem ismerték. Másoknak csak egy kedvencz festőjük volt, akivel egyszer valami zsuron bosztont jártak. Egy kisasszony valósággal megdöbbenett, hogy mindenre azt mondta: »pleinair«. Egy másik csak angol festőkért rajongott, mint Wheeler-Wilson, Fairbanks, Clayton és Shuttlewort, meg egyéb neveket

is említett, amiket már valahol olvastam. Volt egy, aki csak a szép keretű képeket szerette. Egy másiknak minden »jaj, de édes« volt. Egy kisasszony, ha dicsérni akart valamit, vagy azt mondta, hogy »zseniális« vagy azt, hogy »giccs« és az utóbbi szónál értelmes mélyen rám nézett. De valamennyi azzal végezte:

— Jaj, hol a nővérem?!

Csak ezt a pillanatot lestem.

— Szervusz Gvendolin! — kiáltottam a főhadnaggyra. — Hogy kerülsz te ide?!

És csatlakoztunk. A férj ezalatt százszor is megbánhatta a bécsi virslit meg a korsó sört, amely miatt már egy óra óta hiába keresi a termeken végig a feleségét.

Reveur.

IDŐSZERŰ RIGMUSOK.

Szemere hősei.

Szemere Miklós, ki jól kezeli
A kártyapaklit és az íjat,
Most lelkesedéssel teli
Kitűzött egy szép pályadíjat.
A talián hős, Garibaldi.
Életrajzát akarja ő most
Ezer forintért kivásalni.
Szemere, ez nem szép dolog,
Te éppen nem méltányolod,
Sőt egyenesen sérted
Reding Itelt, Tellt s a stüsszi vadászt,
Kik annyit küzdöttek érted.

A visszavándorlók.

Amerikából
Most visszaeveznek
A magyarok.
Szegények itthon lesznek,
Itt legalább
Magyar levegőt esznek.

Az első hó.

Nagy eset, nagy eset,
Az első hó leesett,
Mily szép fehér volt ez a látvány.
Mint költő, sirva láttam havat esni,
De így sóhajtottam, mint pesti:
Bár már az első szentet látnám!

A kenyérgyár.

Kenyérgyár készül Pesten most a népnek,
Már gyűjtik is az anyagot e végett —
Krumplit, czipófűzöt, meg szivarvéget.

Puck.

Drága kincs a fog s értékéről akkor szerez tudomást az ember, ha elveszti. A szép fog, az illatos száj sem megvetendő előny. Jó szép fogakkal, illatos szájjal bír mindenki, aki rendszeresen használja a Brázay-féle Kalogén sósorszesz fogkrémet, amely korszakot alkot ezen a téren. A Kalogén nélkülözhetetlen a mindennapi szájmosságánál és fogtisztításánál.

INNEN-ONNAN.

○ **A választói jog reformja és a házszabályrevízió közt** tehát junktim létesült. Negyvennyolcz órája, hogy a titkot elárulta gróf Andrássy Gyula s az utca még nem mozdult meg. Pedig az utca valamikor hangosan követelte a választói jog reformját. Felvonult, tüntetett, általános munkaszünetet rendezett. Persze, az utca akkor már sejtette, hogy a kormány akarja a választói jog reformját. S mert látta, hogy közeledik a reform napja, hát eléje sétált. Most mozdulatlan és hangot se hallat. Házszabályrevízióról van szó s mert az utca már bent érzi magát a parlamentben, hát nem akarja a maga házszabályait reformálni. Az utca bajnokai három-négy beszéddel s legfeljebb egy gondolattal járják be az országot. Okos és logikus dolog lenne hát tőlük, ha korlátoztatnák a szólás-szabadságukat, amikor úgy sincsen sok mondani valójuk. Akinek jobb hallgatni, két kézzel kap az olyan eszköz után, melylyel a tehetetlenséget a szükség és a kényszer magaslatára emelheti: hallgathat s nem kell bevallania, hogy tudatlanságból, hallgat, de szidhatja a kormányt és a többséget, mely hallgatásra szorítja. Ilyen szempontból nézve a revíziót, szinte sajnálkozunk rajta, hogy megcsinálják. A bölcsek nimbuszával járnak-kelnek ezután a képviselő urak. Sok lesz a bölcs politikus, pedig máris több van, mint amennyi kellene belőlük.

* * *

○ **A repülő világ.** Már jóformán nincsen ország, nincsen hatalom, amelynek ne volna meg a maga repülőgépe és kormányozható léghajója. A Zeppelinek és Santos-Dumontok, ha egyik-másik nyakát is szegi, nem fogynak, hanem szaporodnak, s lassan bár, de biztosan közeledik a levegőben való utazás problémája a megoldás felé. Meg fogjuk-e érni mi, kopaszodó és deresedő fejű emberek a repülés megvalósulását, bajos elgondolni. De a fiaink talán, az unokáink és dédunokáink bizonyosan. És amikor meglesz a repülés, ki fog derülni, hogy semmit se változtat a világon. Megint csak a sokaság lesz az erő, a gazdagé a hatalom, a jóé az erény, az okosé a siker. A puskák csak annak nem biztos fegyver, akinek nincsen puskája, az automobilon csak azt előzőm meg, aki gyalog jár, a pénzért csak azt lehet megvásárolni, akinek nincs pénze. A kukac is madár volna, ha szárnya nőne, a fecske is csuszó-mászó állat, ha kitéped a tollát. Ami mindenkié, annyi mint ami senkié. A repülés csak arra lesz jó, ha mindenki repül, hogy magasabbról pottyanhassunk alá.

* * *

○ **Czifrázás.** A fővárosnak új többsége és új adója van. Ugy látszik, az új többségek fátuma, hogy ők hozzák az új adót a polgárok nyakára. Idáig olyan többsége volt a főváros törvényhatóságának, melyről mindent lehetett mondani, csak azt nem, hogy az adót emelte volna. Ma pedig olyan többségünk van, amelyikről még semmit sem lehet mondani, csak azt, hogy az adókat emelni fogja. Ez az egy már bizonyos. Többmillió deficiztünk van és ezt el kell valahogyan tüntetni. A bölcsek már össze is ültek és tanakodtak — bizalmasan. De minden bizalmasság mellett is kiszivárogtattak annyit a tanácskozási anyagából, hogy a községi adót emelni kell. Csak azt nem tudják, hogy milyen nevet adjanak az új adónak. Valami szép, hangzatos nevet keresnek. Mert ha az ujszülött csecsemő csunya, visszataszító, legalább a neve legyen szép. És elkeresztelik majd a gyermeket olyan névre, hogy a közönség fájdalom nélkül beveheti az új adót. Ugyan mit mókáznak az ilyenfajta külsőségekkel? Ugy járhatnak vele, mint a királyi tábla járt valamikor egy alföldi paraszttal. A parasztot

hatesztendei fegyházra ítélte a törvényszék. A bűnügy a tábla elé került s mikor ez a fórum kihirdette a paraszt előtt az ítéletet, hogy a hat esztendő helybenhagyja, de a törvényszék ítéletének a megokolását megváltoztatja, a paraszt odaszólt az elnöknek: Ugyan ne czifrázza a dolgot. Mert neki végre is a hat esztendő volt a lényeges, nem pedig a megokolás. Minket is csak a hat millió érdekel. Hogy nevet találnak majd hozzá, ezt jól tudjuk. Ne czifrázzák hát sokáig a dolgot. Egyik-másik vezér már ugyanis beteges ennek az ügynek. És kiméletlenség volna, ha hosszas tárgyalásokkal rákényszerítenék az urakat arra, hogy hétszámra betegeskedjenek. Az ember szívesen meghal a hazájáért vagy a fővárosáért a csatatéren, de nem a betegágyban.

* * *

× **Az automobil,** e gögös parvenü néha napoleoni vágyakat érez. Nem elég neki, hogy diadalmas pöffögéssel megy keresztül azokon, akiknek csak az apostolok lovát adta végzetük, nem elég, hogy nekimegy a falnak, nagyot koppan, azután tovább gázol, nem elég, hogy repül, mint a gondolat, robban, mint a bomba és utazik Páristól Irkuczkig, nem, ő már lövöldöz is, ő már a szándékos emberölést is programjába vette. Az automobil elbizta magát, mint a tragikus hős. Beóthy Zsoltnál, fejébe szállott a dicsősége, amit Bierbaum és Bródy hirdet; az automobil pénzt vagy életet kér az országoton és már pirkad a nap, amelyen népdalok és balladák kedves hőse léssen. A kaszás rém is gépkocsin vágat és a hazajáró jegyes lelke autón ragadja el jegybeli mátkáját, mert a koral szaladni, sőt rohanni illik még a fantáziának is, még a nép- és műballadák hőseinek is.

* * *

○ **Felolvasók.** Nagyon műveltek kezdünk lenni. Mert már nemcsak muzsikások járnak hozzánk és énekesek, hanem írók is és felolvasók. És fogadjuk őket tisztelettel. Miniszterek paroláznak velük, drága díjakat fizetünk értük, akár Roda-Roda, akár Deschamp Gaston a nevük. És titokban örülünk neki nagyon; hogy finomat vettünk a drága pénzünkön és belehabzsolunk az európai kultúrába. Pedig — isten látja lelkemet — mi köze Roda-Roda vagy Gaston Deschamp urnak az európai kultúrához? Bizony ők se ették kanállal a tudományt. Semmivel se jobbakk, semmivel se nagyobbakk, mint idehaza bármelyik középszerűség. Sőt ha különbek volnának (pedig dehogy is azok), nekünk akkor se jutna az ő nagy kiválóságukból. Mert olyanok ezek az urak, mint a falusi cigány. A parasztfajtának csak a selejtebb nótát muzsikálják. A javát a különszobára tartogatják, a finom vendégnek. Mire jó hát nekünk ez az irodalmi invázió? Aki nagy író van külső országokban: a Zolák és Tolsztojkok nem járnak Balkánországokba felolvasni. Aki meg eljön, nem sokat ér, s még annál is kevesebbet hoz, mint a menyinyije van. Hagyjuk abba ezt a bolond idegen-kultúrát. Ami érdemes az olvasásra, már előbb eljutott hozzánk, ami így jön, annál különbet produkálunk magunk. És célja sincs a komédiának. A magyar író már amúgy is elég szegény és elhanyagolt.

* * *

➤ **A telefon világában.** E hónap 18-án a magyar posta igazgatósága afféle főpróbára, vagy vernissage-ra hívta egybe azt a kart, amelynek talán legtöbb dolga van a telefonnal és táviróval: az ujságírókat. Az új, kibővített telefonközpontot és az egész világon páratlanul álló táviróközpontot mutatták be. *Folléri* Károly posta- és táviró-főigazgató, *Kolossváry* Endre és *Demény* Károly igazgatók, meg *Váter* Károly műszaki főnök szeretetreméltó és szakértelmes kalauzolásával. Különösen a telefonközpont óriási terme és az ott folyó páratlan

szaporaságu munka ejti bámulatba a szemlélőt. Az eddig tizezer előfizetőre elégséges középpontot most tizenhatszázra egészítették ki, de eddig még csak az eredeti tizezer állomás szekrényei előtt dolgozik hetvenöt kisasszony babonásan gyors kézzel, hosszú, tüvégi vezetékszállakkal, amelyeket a ki-ki-gyulladó, meg elalvó apró, babszemnagyságu lámpások utbagazítása szerint kezelnek villámgyorsan. Meglepő gyors munka ez, ami a telefonos-kisasszony teljes figyelmét, majd azt írjuk, lélekjelenlétét veszi igénybe, a szemlélőben pedig legelőször is azt az elhatározást kelti, hogy ezentul — türelmesebb lesz a telefon előtt. A táviróközpont óriási termével nemcsak Európának, hanem az egész világnak első ilyen berendezése és napi harmincz ezer távirat forgalmát képes lebonyolítani. A tanulságos séta meggyőzte a hírlapírókat arról, hogy a magyar posta nemcsak külső, a világ előtt is látható és tapasztalható szervezetében tökéletes, hanem belső, hogy úgy mondjuk, intim felszerelésével és munkájával is párját ritkítja az egész világon.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— nov. 22.

Egy amerikai ember, azt hiszem Fitsh Clyde-nak írja a nevét, a múlt héten egy ugynevezett fehér est keretében kedves ismerőse lett a budapesti publikumnak. Fehér szín-el jelöli a Vigszínház kritikáit azokat az esteket, amidőn nemcsak hogy nem sikerül házasságot törni, hanem direkte meg se próbálnak ilyesmit s ilyenkor bizonyos ellágyulás fogja el az embereket, hogy ime van még erkölcs és ezek az angolok (mert közülök kerül a legtöbb ilyen jószándékú író) tiszta, egészséges mosolylyal is meg tudják ígézni a francia há'ószobamesék és az ideges, csiklandós kaczagás publikumát. Hát az »Igazság« is ilyen derült, tiszta dolog, s amellet egészen jelentős drámai értékekkel dicsekedhetik, ami még a tiszta erkölcsnél is jelesebb kvalitás, lévén a tiszta erkölcs an sich igen sok, de egy dráma értékűl igen kevés. Ez az »Igazság« egy pár finoman megfigyelt momentumot rejt magában, sőt többé-kevésbé folyamatos pszichológiai akciója is van és különösen a második felvonás alatt igen tiszta bepillantásokat kapunk egy naiv, bájos és felületes asszonyka lelki eseményeibe és szépen nyomon követhetjük azokat az átalakító, fájdalmas és tisztító hatású folyamatokat, amelyekkel egy ilyen groteszk kis lélek a szükségképpen bekövetkező történetekre reagál. Ez a derék kis nő hazudik, ahogy az asszony csal a kártyán és ahogy a gyerek ellopja a rézpitykét a másik gyerektől. Ez az igazi »Puppenheim« asszonya, akinek nincsenek magasztos motivumai, akiben nem kinlódik lefojtva az Én és az emberi méltóság szomorú tudata. Egyszerűen azért van ez a kis asszony, hogy a jó, az erős, a munkás, a produktív férfi aktivitását szerető, simuló, üdítő csodálatával kísérje; halkan, boldogan pengeti a gitárt ez az asszony a férfélet erős szímfóniájához és csodájú asszony volna, ha nem hazudnék egész magától értetődőleg, l'art pour l'art. Ebből a gyerekesen kedves tulajdonságából sok bajok származnak, jó szándékait félreértik, s a férfi logikus, szilárd moráljával veszedelmes kontroverziába kerül. Itt fejlődik ki a darabban elrejtett dráma a legdrámaibb világossággal, s itt érzünk valamit abból, hogy ezek a szimpla emberek saját dimenzióikon tulnónek és életük szimbólikus vonatkozásokkal mélyül el. Itt valami relációba jönnek ezek a színpadi emberek azzal, amit jobb szó hijján egyetemes emberinek nevezünk, s itt tűnik ki, hogy ez az amerikai író úgy szemléli a dolgokat, ahogy a dráma igazi művészei szokták szemlélni.

Az előadásban a Szerémy megdöbbenően élő, szűkszavu, de csupa döntő fontosságú elemből konzipiált alakítása szinte megbontotta a Vigszínház nyugodt, emóció nélkül való harmóniáját. Mellette Kiss Irén a kelletténél buzgóbbnak hatott, az egész ensemble pedig jelentéktelennek. Pedig különben most is megvolt az a szolid, megbízható, sohasem bántó, polgári nyugalmas, becsületes megtanultságokból kikögitett vigszínházi stílus, amit a legcélszerűbb volna talán góthikusnak nevezni.

—m.

*

A Bákirálynő a Népszínházban. Amióta a Percy-féle skót balladák keredencz-berakás lett, a Kádár Katából pedig színes ablaktábla, azóta az etnográfának az operett-librettistáktól sincs maradása. S így történt, hogy miként nálunk, az angoloknál is operett-sujet lett a legszebb népmeséből. A germán faj legnaivabb és legábrándosabb meséje a Hamupipókérről szóló. S akik láttuk ebben a szerepben Küry Klárát elhagyatva, busulva, majd a mesebeli princzzel dévajkodva, utóbb csillogva, ragyogón, mint bákirálynőt, eszünkbe jutott e kedves gyermekkorú mesének minden elborongó és felujjongó melódiája. Az operett-óriás az ő üde, színes, pikáns kis egyéniségén keresztül valóban mintha a gyönyörű Walter Crane-rajzok gügyögő nyelvén szólalt volna meg. Ez is operett-stílus. Nem frivol, nem burleszk, hanem jókedvű, szeszélyes, kissé szögletes és mindig deczens. Valami a régi időkbel. A muzsikáról már nem lehetne ennyi jót mondani. Kissé stiltelen, — mint a sokapáju gyerek. Igaz, hogy nem csinnadrattázik, mint az ujjab angol operettek, de nincs meg az a Sárga-tenger mellékéről való napkeleti zamatja sem, melytől annyira exotikusak voltak az első angol operettek. Ebben a zenében már van egy kis francia romantika és egy kis német szentimentalizmus s egészben véve olyan, mint az emmentáli sajt: sok lyuk és kevés sajt. De így is alkalmat adott Szilágyi Dusinak, hogy egy gyönyörű dalt énekeljen el — a lábaival. Csontos és Virág is ügyesen illeszkednek az ensemble-ba, amelynek jóvoltából még soká nem fog petrezselymet árulni a Bákirálynő. Mert ugy látszik, a színházak közt is vannak hamupipókék, amelyek sok-sok szomorú esztendőn át babot meg borsót szemeznek, míg egyszerre csak eljön értük a tüneményes herczeg. S ki tudja, — talán éppen Máder zsebében van a Küry Klára lábára való piros papucs?

B—n.

IRODALOM.

Wedekind új darabja.

A repedezett, polituros kis zongora, álmaink ébresztgetője, fájdalomunk altatója mint szimbólum jelenik meg és a zene, ez a szent, légies, immateriális valami az élet hatóerői közé sorakozva, véresre ránczigál, örültté pofoz, a teljes megsemmisülésbe hajszol egy buta és ártatlan leányzót. A legistenibb művészet egy triviális tragédiában: itt csakugyan Wedekindre ismerünk. Ott ül ő fönt hűvös piederstálján és nézi, hova ragadják az embert forró művészi vágyai s élesen, hidegen, szívtelenül, ahogy szokta, a vesék közé, az összemarczangolt, véres zsigerékbe világít egy izzó villamosgömbbel és vége a komédiának. A csörgősipka leesik a földre, harlekin meghajtja magát.

Wedekindnek új könyve jelent meg s ez már ok, hogy valami különösét és újat várjunk, mert ő olyan művész, hogy a saját testvérét is megölné egy új témaért. Az élet sohasem járt sakk-kockáján mozog és örökké újat keresve, az eredetiért, az el nem mondottért mindent feláldoz, még

magát a művészetet is és azt hiszem, éppen ezért nagy művész ez a komor, előkelő hisztrió.

Akik azonban csak irodalmi kaviárba vágnak, — tanácsolom — ne olvassák el a »Zené«-t, mert ez a dráma feltűnően komoly emberi hangon, a megtisztult szenvedélyek beszélő g-hurján szól hozzánk. Egy kopottságig aktuális problémával, a mai kor művészi kalandorságával bibelődik itt Wedekind, azokkal a szomorú magahivőkkel, akiket a művészet centrifugális ereje egy pillanatra magához ránt s akik azután mint az élet bitangjai messze kivetődnek a porondra, hogy a földre harapjanak s ott haljanak meg, ahogy tudnak. Uj, ideges, modern levegő vibrál körülöttünk és látjuk a kerítőt, a művészi ügynököt, akinek egyetlen ambíciója, hogy minél több ilyen áldozatot szállítson az oltárra s ezalatt kiszívja belőlük a vérükkel elcsöpögő ideálist, hogy a saját hasznára kamatoztassa, látjuk a vágyat, amely lassanként szerelemben, szexuális mocsárban sekélyesedik el, látjuk a hívót, kiből egyszerre hitetlen lesz. A művész akarát már-már csak mint a tehetetlenség takarója, az igénytelenség életrevágásának igazolója marad meg. Az öntudat alatt leső vágy még mindig rombol az agyvelőben s hihetetlenül görbe utakra csalja a szegény áldozatot. Ha azonban semmi köze sincs is a művészethez, mégis a művészet morzsolja szét. Ha életet nem is tudott neki adni, tőle kapja a halálát. Mert nem mese az, hogy a rossz versírók évente sok rizsma írópapírt pusztítanak el a megértés, a méltánylás, a dicsőség minden reménye nélkül és nem tréfa, hogy az év minden órájában czéltalanul nyekergetik, kinözzák, nyuzzák a zongorákat, a hegedűket ezren és ezren, akik meg nem alkuvo vágygyal a művészethez esküdnek fel. Ezek mind drágán, az életükkel fizetnek s ha művészetüket nem is, őket magukat komolyan kell vennünk. Egy semmiért, egy rongyért, egy álom czafrangjáért elfordulnak az élettől, paczkáznak a sorssal és meghalnak. A kisszerű művészet mellett ott van nagyszerű vágyuk és még nagyszerűbb haláluk.

Egy ilyen művészet-páriát elemez Frank Wedekind, Hühnerwadel Klára kisasszonyt — a név is merő szatira — s vizsgálja őt, üvegburája alá veszi, mint egy apró, fejetlen férgcskét és gyönyörködik a vergődésében. Ez a svájci tisztkisasszony valamikor fejébe vette, hogy művésznő lesz és Wagner-operákat énekel. Egy este a zongorája mellett égő gyertyaláng bekapott a szívébe és csodálatos láng-rózsák nőttek belőle, rózsaszínűek és merészek, aminők csak álomokban virítanak ki. Mikor a színpadon találkozunk vele, már inog, »bei Nacht und Nebel« tapogatózik, össze van törve. Fényes hangversenyterembe, ragyogó színpadokra vágyott és hova jut? Először egy zenetanárhoz, aki anyagilag és erkölcsileg tönkreteszi és mint a 812. §. ellen vétőt a börtönbe juttatja. Azután jönnek az apró kis szenvedések, a tüszurások, a megvetés, az ujságbotrány, családi szccénák, a tolonczkocsi s ezalatt az utolsó pénze az ujjai között folyik szét. A zenéről semmit se hallunk. A lány már szinte belebutul a sok szenvedésbe, maga sem tudja, mit akar, csak azt érzi, hogy újra menekülnie kell, hogy legalább valami zugban békén pihesszen. Ez sem adatik meg neki, mert a zenetanártól gyermeke születik, aki mint czéltalan életének élő dokumentuma ordít reá és a gyerek meghal, hogy érezze, mindezt csak a zenéért, a művészetért kell elszenvednie, melynek nevében a legtöbb gazság történik a földön. Hiába vágyik meghalni, öngyilkosságra sem képes, mert végleg kómikus, kisszerű lett; kacajok alatta, fölötte, mindenütt csak kacajok és az emberek nevetőgörcsöt kapnának, ha hallanák k'njait; szenvedései oly nagyok, hogy önmagukat teszik lehetetlenné és neveltségessé. Hiába minden, őt a művészet szomorú vágyakozása érintette, rajta a bélyeg: Akarata meddő, izmai bénák. A helyzet kómikus és mi is nevetünk rajta, bár kacajunk sirássá töredezik.

A kómikus halál: ezzel a wedekindi akkorddal végződik a hideg és szomorú dráma és ez a mély, disszonáns hang sokáig ott bug a szívünk mélyén. A kemény, vasgerincű Wedekind hangja ez. Ámde nekem úgy tetszik, hogy a régi fiatal cabaret-énekes ezuttal az érdekeset ott hagyta az értékesért, Wedekind mélyült. S most eszembe jut, hogy Wedekind pár év előtt mily fájoan siratta el ifjúkorának édes és bűnös szerelmét, azt a szép időt, mikor még a szexuális patológia furcsaságai érdekelték. Valóban ma hiába keressük a régi arretinói kedvet, »a piszkosság zsenialitása«-t, amit Alfred Kerr említ, a híres malaczságoknak, a klasszikus disznóságoknak nyomuk sincs. Szomorú, de való, ez a nagy piszkos ember egyszerre meglepően tiszta lett.

Szegény Wedekind — úgy látszik — csakugyan öregszik. Kosztolányi.

Kálnoki Henrik, derék, jó kollégánk harmincz éves írói jubileumát ültük meg e héten nem sok görögtüzzel, de annál őszintébb melegséggel. Ámbár Kálnoki Henrik a számok és az adatok embere, közgazdasági író, mégis köze van az ő jubileumához a belletrisztikának is. Soha szebben, formásabban, színesebben nem pertraktálta senki a közgazdaság száraz adatait, mint ő. *Hitel* című lapja, melyet vágy tiz év előtt alapított, a legjobban megírt és szerkesztett lapok közé tartozik.

Az Almanach, már t. i. a Singer és Wolfner idei Almanachja, megjelent a rendes írói gárdájával és Mikszáth előszavával. Tavaly ez az előszó a novella dramatizálásával foglalkozott. Az idén szintén irodalmi kérdést tárgyal. Konstatálja, hogy Angliában az írók fogynak, mert a nemzet gazdag; nálunk szaporodnak, ugyancsak közgazdasági okból: mert nagy a szegénység és a szegénység melegágya az irodalomnak. Aki tehát jobb módra akarja juttatni az írókat, az az irodalmat akarja tönkre tenni, aki gyarapítani akarja, az a nemzet elszegényedését kívánja. Az egész Mikszáth bájos humorával van elmondva. Ezuttal a novellistáink legjava szerepel a kötetben: Herczeg, Ambrus, Lovik, Mikszáth, Bárony stb. A kiadók engedelmével mutatót közlünk belőle: a Herczeg Ferencz novelláját.

HETI POSTA.

Arad. Csévi Imréné. Hála és köszönet a szívből fakadt meleg üdvözlétért. A finom női érzésnek parfümje társul benne a magas műveltség szépségével. Ereikieink között lesz a helye.

Kötelesség. Gyönyörű temperamentum megnyilatkozása. De olyan formátlan, olyan kusza! Nem szokta ön a verseit megfésülgetni ó Nil? Ily kőcsozsan mutakozhatik a fiatal nő annak, akinek: ha reggeli álmából felébred. Az ő boglyosága egy szépséggel több. De a verseket meg kell frizirozni, kedves Nil. Így nem megy, igazán nem.

Rahó. De mennyire igaza van! Szánom-bánommal konstatáljuk, hogy az inkrimált cikik elkerülte a figyelmünket. Nem egészen belső ember nyomorított meg vele, de mégis olyan, akire egyik-másik munkát rábízn merünk. Fordításról lévén szó, így csuszott be ellenőrzetlenül.

Fehértemplom. S. K. Buzdításra minden esetre érdemes. Ezt a kötelességet egyelőre önre hárítjuk.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A Richter-féle Horgony-Kőépítőszekrények és Horgony-Hidépítőszekrények. Ha egy játékszerről mondható, hogy a gyermeket komoly gondolkodásra serkenti és a szemét és kezét egyaránt képezi, úgy ez bizonyára a Richter-féle Horgony-Kőépítőszekrényről és az újításként bevezetett Richter-féle Hidépítőszekrényről mondható, melyeknek ezen előnyök tulajdoníthatók. A Horgony-Kőépítőszekrény és Hidépítőszekrény különféle alakjaival az előbbi faszekrényhez szemben igazán új játéknak tekinthetők és már a mindegyik szekrényhez mellékelt pompás mintalapok egyszerű megtekintése elég arra, hogy magunk is ugyanazon meggyőződésre jussunk. Igazán bámulatraméltó, mily nagy és pompás magas- és hidépítmények állíthatók fel már egy aránylag kis szekrényre. Tehát valamennyi szülőnek, kik még kétségekben vannak, mit vegyenek ez évben gyermekeiknek karácsonyi ajándéknak, legjobb és legsikerültebb ajándéknak a Horgony-Kőépítőszekrényt és Hidépítőszekrényt ajánlhatjuk. Nehogy bevásárlás alkalmával értéktelen utánzatot kapjunk, arra kell figyelniük, hogy mindegyik valódi kőépítőszekrény és hidépítőszekrény a »Horgony« gyárjeggyel el legyen látva.